

Detlić

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

13

BROJ

ISSN 1821-0708

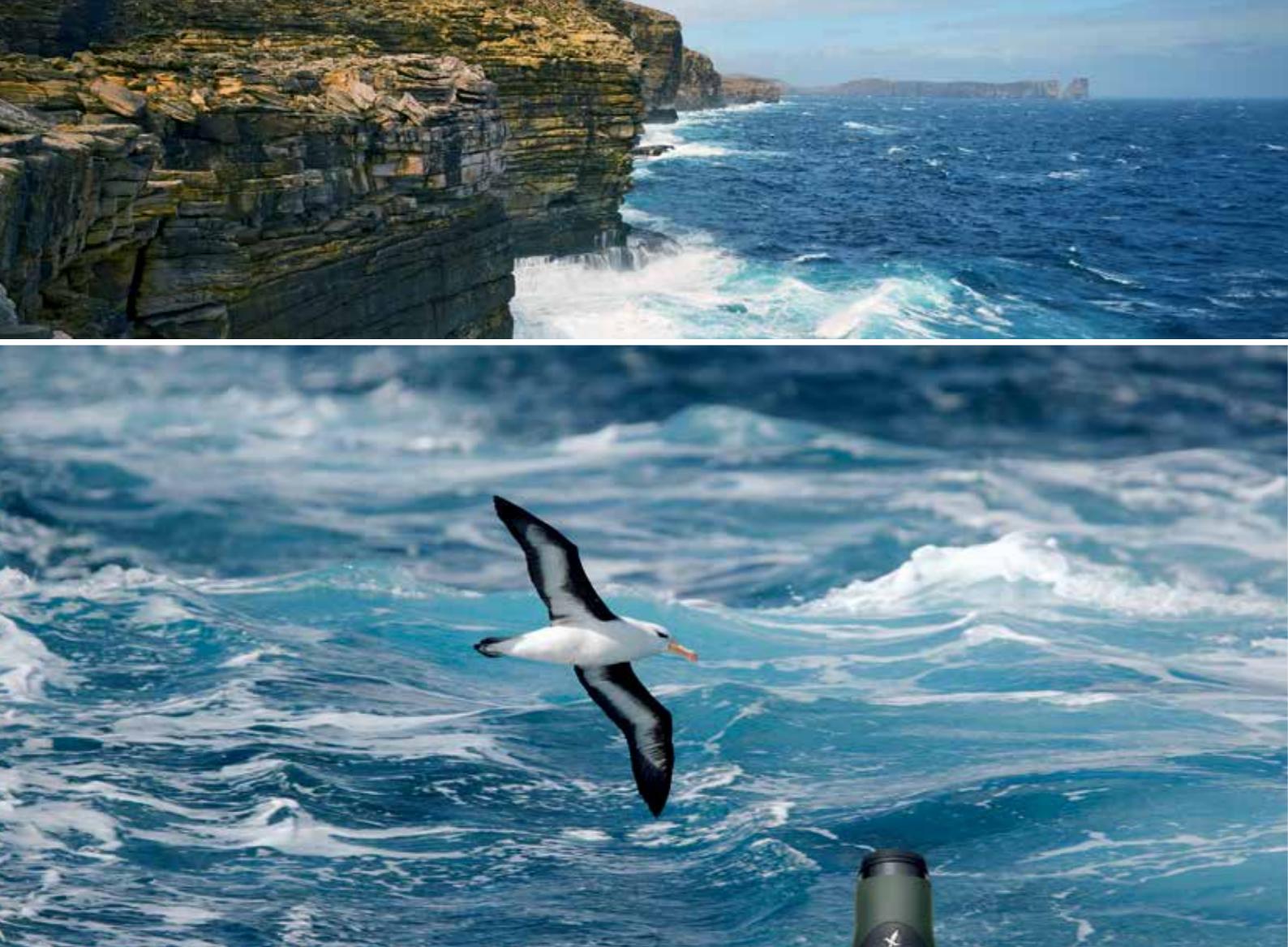
Jun 2017.

U FOKUSU
KAŠIČARI
I RAŽNJEVI
NA OBEDSKOJ BARI
LABUDOVO OKNO

FOTO-REPORTAŽA
PTICE I MRAVI

MERIDIJANI
ŠRI LANKA

MOŽETE NAĆI NAŠE PROIZVODE ONLINE NA WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM
I KOD EKSKLUZIVNIH I SPECIJALIZOVANIH PRODAVACA

ATX/STX FAMILIJA *DEFINITIVNO* PRAVI IZBOR

Obalske litice obezbeđuju svakom posmatraču ptica iskustvo sa puno uždaha. Jedinstvene morske ptice, kao zovoj ili albatros, ostavljaju vas zadivljene dok posmatrate njihovu elegantnu akrobatiku. Cilj ATX/STX linije iz SWAROVSKI OPTIK je da vam da privilegiju da posmatrate tako retka stvorenja iz neposredne blizine. Ova linija vam omogućava, po prvi put, da menjate performanse teleskopa koristeći razne veličine objektiva. Ako ste posmatrač ptica na obali ili na močvarnom terenu, koristite objektive od 95 mm, sa uvećanjem do 70x, jer će vam dozvoliti da u potpunosti uživate u veličansvenoj lepoti i kristalno jasnoj slici. Ako putujete ili provodite mnogo vremena u terenu, kompaktni objektiv od 65mm je savršen izbor. Uživajte u ovakvim trenucima čak i više – sa SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

Slobodan Ivić

Poštovani čitaoci, uvaženi ornitolozi, dragi saradnici

U poslednjih nekoliko decenija, zbog preterane želje za materijalnim vrednostima i blagodetima komfora, naglo razvijamo tehnologiju. Ona direktno ali i indirektno utiče na opstanak brojnih biljnih i životinjskih vrsta.

Ljudska nebriga i nemar povećavaju brzinu kojom nestaju neke vrste ptica i životinja. Istraživanja pokazuju da malo država ima potencijale za sprovođenje mera zaštite koje će umanjiti ili potpuno zaustaviti dalje uništavanje biološke raznovrsnosti. Te mere zasnivaju se na prevenciji ali i na otklanjanju uzroka koji su već narušili biodiverzitet.

Ipak, ohrabruje podatak da je sve više onih koji su svesni da život flore i faune zavisi upravo od njih samih i zato su sve aktivniji u projektima čiji je cilj očuvanje vrsta i njihovih staništa.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije okuplja upravo ljudе koji imaju takav pogled na svet, neguju humanost i suprotstavljaju se svemu što ugrožava prirodu. Po tome su prepoznatljivi, pa im sve više građana ukazuje poverenje. Iz godine u godinu sve je više onih koji kontaktiraju kancelarije Društva i dostavljaju različite informacije sa teritorije čitave zemlje. Često nude pomoć ili realizuju konkretnе akcije spasavanja ugroženih vrsta ili pomažu u borbi za opstanak ptica.

Nestanak nekih vrsta, ali i opadanje broja jedinki u okviru jedne vrste najčešće su različiti vidovi direktnih ili indirektnih aktivnosti čoveka: nekontrolisana seča šuma, izgradnja hidrocentrala, klimatske promene izazvane zagađenjem životne sredine, krivolov, uznenimiravanje ptica i drugi faktori. Ponekad i priroda sama utiče na smanjenje broja biljnih i životinjskih vrsta. U tom slučaju, jedino čovek ima mogućnost da pomogne ugroženim jedinkama.

Briga građana za život ptica vodenih staništa najbolje se mogla uočiti tokom hladnih januarskih dana,

kada su reke bile prekrivene ledom. Zbog vodenih površina „okovanih“ ledom, hrana pticama nije bila dostupna, a led se stvarao i na pernatom pokrivaču, što je dodatno ugrožavalo životе ptica. Naši sugrađani često su učestvovali u akcijama spasavanja ptica. Neki su rizikovali i živote u želji da pomognu ugroženim jedinkama. Sticao se utisak da ptice nikad nisu bile tako upućene na ljudе. U bliskom kontaktu ljudi i ptica ostvareno je uzajamno poverenje, a ispoljena humanost ukazuje na potencijal koji bi mogao doprineti da se u budućnosti spasu brojne vrste.

O značaju biološke raznovrsnosti ne treba posebno govoriti, bar ne onima kojima je to profesija ili onima koji žive u prirodi i sa prirodom. Neznanje je jedan od glavnih uzroka narušavanja prirodnih staništa. „Detlić“ je samo jedan vid prihvatljivog načina da se ukaže na probleme i značaj zaštite prirode. Iz toga je proistekla odluka o uvođenju nove rubrike – Opstanak. U prethodnom broju imali ste priliku da čitate o našem najvećem sisaru – medvedu. S obzirom na vaše veliko interesovanje za teme koje će ova rubrika obrađivati, Opstanak će postati neizostavni deo našeg časopisa.

Pozivamo sve čitaoce da se aktivno uključe i daju doprinos u očuvanju ptica i njihovih staništa – obavestite redakciju o svojim aktivnostima kako bismo ih adekvatno propratili. Tako ćemo zajedničkim snagama Planetu učiniti kvalitetnijom za život. Svoje priloge možete slati na adresu magazindetlic@gmail.com

Još jedan „Detlić“ je pred vama. Uživajte u tekstovima koje smo pripremili za trinaesto izdanje.

JMC

Kačićar *Platalea leucorodia*, akvarel - Szabolcs Kókay, 2011.

**European
greenbelt**

**Proslavimo zajedno
Dan zelenog pojasa
Kladovo, 24-25.09.2017**

euronatur

IUCN

giz
Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Sadržaj:

ZAŠTITA PTICA

Ražnjevi i kaščari ponovo lete Obedskom barom - *Slobodan Puzović*.....6
Labudovo okno dobija plan upravljanja - *Ana Vuletić*.....10

GDE ŽIVE PTICE U SRBIJI?

U dolini Nišave - *Ivan Medenica*.....12
Kad te sreća služi - *Snežana Panjković*.....14

OPSTANAK

Kraljica Drinskih bukova - *Ljubomir Pejić*.....16

VESTI I REPORTAŽE

Bara Rogozara bez vode i rogoza - *Milica Radanović*.....23
Zločin bez kazne, borba se nastavlja - *Radislav Mirić*.....24
Planinske koke pod lupom - *Saša Rajkov i Draženko Rajković*.....24
Foto-safari u biserima Zelenog pojasa - *Sandra Jovanović*.....26
Druženje sa najmlađima i najslađima - *Sandra Jovanović*.....26
Kancelarija Društva od sada i u Beogradu - *Milan Ružić*.....26
Nove kolege na novim projektima - *Milan Ružić*.....27
Posećena zimovališta sova utina u okolini Čačka - *Zoran Rajić*.....28
Prva „Noć sova“ u Čačku - *Biljana Uskoković Brković*.....29

ORNITOLOŠKI ASESUARI

Bi golub selac (prošlo svršeno vreme) - *Voislav Vasić*.....30

PRIKAZI

Adriatic Flyway – Bird Conservation on the Balkans - *Marko Tucakov*.....34
Ptice Srbije: Procena veličina populacija i trendova gnezdarica 2008–2013.
- *Voislav Vasić*.....35

E-ORNITOLOGIJA

Hotspotovi i protokoli eBirda - *Dragan Simić*.....36

NAFTALIN

Jedan beli fića i terenske prilike u prošlom veku - *Voislav Vasić*.....38

ŠKOLA PRIRODNJAČKE FOTOGRAFIJE

Snimanje modrovoljke - *Saša Preradović*.....40

FOTO-REPORTAŽA

Ptice i mravi - *Jožef Gergelj*.....44

MERIDIJANI

Šri Lanka - *Vuko Laban*.....48

PTICE I MI

Limeno gnezdo za gugutku - *Ranko Radović*.....51
Pupavac u tuš kabini - *Milan Antonijević*.....52
Naš Tican - *Radmila Dražić Kozomora*.....53
Kada vuga suncu poje - *Miodrag Zlatarov*.....54

Detlić
Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

Izdaje:
Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije
Vladike Ćirića 24/19, 21000 Novi Sad
Telefon: 021/6318-343
www.pticesrbije.rs

Glavni urednik:
Slobodan Ivić
e-mail: magazindetlic@gmail.com

Urednik fotografije:
Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.photobirding.com

Članovi uređivačke redakcije:
Voislav Vasić, Milan Ružić, Dragan Simić

Lektura:
Vesna Grginčević
e-mail: casopis.scena@gmail.com

Dizajn, prelom i priprema za štampu:
Kalman Moldvai
e-mail: thekestrelimage@gmail.com

Naslovna strana:
Kaščar Platalea leucorodia
Foto: **Georg Struempf**
www.struempf.net

Štampa:
Stamparija BOJE
Petefi Šandora 62, 21000 Novi Sad
www.stamparijaboje.rs

Tiraž:
700 primeraka

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koje se brinu za ptice u Srbiji. Oni čine mrežu aktivnih članova koja uspeva da održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice Srpske, Novi Sad
598.2(497.11)
Detlić : magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji / glavni
i odgovorni urednik Slobodan Ivić. -2009, br. 13 - . - Novi
Sad : Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, 2009 -
- Ilustr. ; 30 cm
Dva puta godišnje
ISSN 1821 – 0708
COBISS.SR-ID 237396743

RAŽNJEVI I KAŠIČARI PONOVO LETE OBEDSKOM BAROM

Slobodan Puzović

Obedska bara ponovo blista, govo kao u davnim vremenima. Iako broj parova ptica, naročito čaplji i vranaca u mešovitoj koloniji, nikada više ne može dostići čudesnih 15.000 parova iz druge polovine 19. veka, ipak se može reći da je Obedska bara, posle više decenija polaganog propadanja, dočekala bolja vremena i opet je jedno od najvažnijih mesta za život mnogih vrsta ptica u Srbiji.

Vest o povratku ražnja (*Plegadis falcinellus*) i kašičara (*Platalea leucorodia*) na Obedsku baru prostruvala je elektron-

skim i štampanim medijima, juna 2016. Mnogi mediji su ovu informaciju stavili na udarne strane i proglašili za vest dana u Srbiji. Bio je to srećan trenutak za sve one koji su se decenijama borili za spas Obedske bare i vraćanje njenog nekadašnjeg sjaja. Još više, bila je to potvrda da se istrajna borba za zaštitu prirode, kroz primenu aktivnih mera zaštite staništa i vrsta, uvek nagradi, bez obzira na brojne izazove, stranputice, razočarenja i odvraćanja.

Obe vrste su nađene na gnezdimu, sa svojim mладuncima, tokom monitoringa

kolonije čaplji i vranaca na Obedskoj bari u 2016. U zonu kolonije „zagazili“ su Lorand Vigh i autor ovih redova, probijajući se kroz gustu vegetaciju, vodu i mulj, često i iznad pojasa, pendantno brojeći prisutne parove svih vrsta, dok su Tamara Stojanović i Ivana Lozjanin pratile dešavanja iznad kolonije, sa osmatračnicu uz rub depresije Potkovica, napravljene novcem koji je obezbedio čuveni ornitolog i borac za zaštitu prirode Posavine dr Martin Schneider-Jakoby iz fondacije EuroNatur. U koloniji su pronađena četiri para ražnjeva i do osam parova kašičara.

Povratak ražnja i kašičara je velika pobeda zaštitara prirode koji su se decenijama borili da ove vrste ponovo nasele prostore Obedske bare. Ražanj se poslednji put na ovom području gnezdio početkom 1960-ih godina, a kašičar ga je napustio kao gnezdarica 1992. Iako su ove vrste povremeno viđane na Obedskoj bari narednih decenija tokom seobe i lutanja, nikada nije utvrđeno da se ponovo gnezde, sve do 2016.

Razlozi za nestanak ovih vrsta i propadanje Obedske bare bili su brojni. Tokom druge polovine 20. veka

Kašičar *Platalea leucorodia*

Foto: Lorand Vigh

programi zaštite prirodnih vrednosti i planovi održivog razvoja područja, pripremljeni i realizovani od strane upravljača i drugih institucija, nisu davali zadovoljavajuće rezultate, pre svega zbog hroničnog nedostatka novca i adekvatnih projekata upravljanja prirodnim procesima i ljudskim uticajima. Tokom vremena, značajno je izmenjen predeoni izgled područja, narušen vodni režim u širem sливном području Save, zamrlo je tradicionalno korišćenje područja za napasanje stoke i košenje livada, podignute su velike površine plantaža klonskih topola, bagremcem su obrasle nekadašnje livade i pašnjaci, zamuljene su plitke bare i depresije, izgrađena je mreža kanala i isušen šaranski ribnjak kod Obreža. Prirodnim procesima (sukcesija vegetacije, eutrofikacija) i ljudskim delovanjem na samom lokalitetu i u širem okruženju, značajno su narušeni ravnoteža između površina i prostor-

Ražanj *Plegadis falcinellus*

Foto: Vladan Vučković

Foto: Slobodan Puzović

Kašičari *Platalea leucorodia*

nog raspoređa bara, livada i šuma. Površina vodenih okana i bara neprekidno se smanjivala usled zasipanja rečnim nanosom i organskom masom, kao i usled zarastanja. Bio je prisutan sukob interesa u oblastima šumarstva, vodoprivrede i poljoprivrede sa zaštitom prirode, što je ometalo ozbiljnije planiranje i sprovođenje projekata aktivne zaštite vrsta i staništa, kao i promociju područja. Bila je zanemarena uloga lokalnih zajednica, njihov interes i mogućnosti da budu obaveštene i da odlučuju.

Pristup je počeo da se menjao u poslednjoj deceniji 20. veka. Još 1992. pokrenut je sveobuhvatan program, ispostavice se i višedecenijski, „spasavanja“ ugroženih prirodnih vrednosti Obedske bare pod simboličnim nazivom „Povratak Ibisa“, kroz koji još uvek tesno sarađuju Mladi istraživači Srbije, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode, Pokrajinski sekretarijat za urbanizam i zaštitu životne sredine, Javno preduzeće „Vojvodinašume“ kao upravljač Rezervata, Opština Pećinci i lokalna udruženja građana, kao i brojne druge nacionalne i međunarodne institucije i fondacije. Brzo se shvatilo da priroda Obedske bare neće imati mnogo koristi samo od edukacije i praćenja prirodnih vrednosti i ljudskih aktivnosti na tom području, pa je 1997. započela realizacija radnih volonterskih kampova, kako bi se sa reči

Foto: Slobodan Puzović

Foto: Lorand Vigh

Ražanj *Plegadis falcinellus*

Foto: Predrag Kostin

Mladunci ražnja *Plegadis falcinellus*

Foto: Slobodan Puzović

najzad prešlo na praktična dela. Tokom prethodnih 20 godina više od 250 volontera iz mnogih zemalja Evrope, Azije i Severne Amerike, dobrovoljno, i o svom trošku, dolazilo je na Obedsku baru da svojim radom, uz domaće volontere i predstavnike upravljača, Zavoda, Sekretarijata i Opštine, pomognu tom jedinstvenom području. Priključivali su im se povremeno i zaposleni kompanija Karlsberg i Banca Intesa. Povratak ražnja i kašičara u velikoj meri je njihova zasluga.

Obim aktivnosti na obnovi vodenih staništa, okana i bara, vlažnih livada i pašnjaka, takav je da teško može da se nađe drugi sličan primer u Srbiji. Radom je bilo obuhvaćeno osam lokaliteta sa vlažnim livadama i pašnjacima na oko 200 hektara, brojne bare i okna, vodenih koridora dugi nekoliko kilometara, kao i značajna mesta za unapređenje vodnog režima gradnjom namenskih brana. Jedan od ključnih pokazatelja postignutih rezultata je činjenica da se mešovita kolonija čaplji

i vranaca, koja je brojala 200 parova u okviru tri vrste čaplji 1992, povećala čak na 950 parova u okviru deset vrsta čaplji i vranaca u 2016. godini. Time su gotovo dostignuti ključni ciljevi Programa zaštite i razvoja Obedske bare do 2020. godine, napravljenog po standardima mreže NATURA 2000 i uz finansijsku podršku EU.

Nadajmo se da će ražnjevi i kašičari na Obedskoj bari naći svoje dugoročno bezbedno utočište, gde će imati povoljne uslove za svibanje gnezda, ishranu i odmor i da će se njihova brojnost narednih godina stabilizovati i povećavati. To podrazumeva stalnu brigu o revitalizovanim osetljivim staništima i vodnom režimu, ali i usaglašeno upravljanje širim područjem.

Ovaj izuzetan uspeh u zaštiti prirodne baštine Srbije pokazuje koliko je važno aktivno upravljanje staništima i vrstama i obnavljanje ugroženih područja, kao i planiranje sredstava za te namene. Očuvanje i unapređenje prirode i biodiverziteta, obaveza je Srbije na putu ka EU i izuzetna mogućnost za razvoj lokalnih zajednica.

LABUDOVO OKNO

DOBIJA PLAN UPRAVLJANJA

Ana Vuletić

Labudovo okno
Foto: Katarina Paunović

Nedaleko od Beograda, na mestu gde se sudaraju voda i pešak, nalazi se „Labudovo okno“, prostrano plavno područje uz Dunav. „Labudovo okno“ kakvo danas pozajemo nastalo je nakon izgradnje hidrocentrale „Đerdap 1“. Obuhvata obe strane reke, dužine 23 km i sastoji se od nekoliko značajnih celina: ostrvo Živilava, Dubovački rit, Zavojska ada, ostrvo Čibuklija, Stevanove ravnice, ušće Nere, brdo Ramski pesak, Zatonjski rit. Obuhvata i deo DTD kanala, na mestu nekadašnjeg ušća Karaša.

Spoj različitih ekosistema – suve stepne Deliblatske peščare i vodenog prostranstva Dunava, omogućava razvoj najrazličitijih biljnih i životinjskih zajednica. Područje „Labudovog okna“ nastanjuje 68 biljnih vrsta, oko 1200 vrsta zglavkaza, 50 vrsta riba, 24 vrste vodozemaca i gmizavaca, 240 vrsta ptica (oko 150 vrsta gnezdarica) i 39 vrsta sisara, što ga u međunarodnim okvirima kvalificuje kao značajno područje za ptice (IBA), biljke (IPA) i za dnevne leptire (PBA). Prepoznato je i kao važno vlažno područje u okviru Ramsarske konvencije. U domaćoj legislativi, „Labudovo okno“ predstavlja deo Ekološke mreže koja postoji radi uspostavljanja Natura 2000 područja u trenutku kada Srbija pristupi Evropskoj uniji.

Ovaj mozaik najraznolikijih staništa za ptice je mesto gde mogu

Veliki labud *Cygnus cygnus*

Foto: Aleksandar Urošević

naći mir, ali i dovoljno hrane. U toku zime na „Labudovom oknu“ boravi do 80.000 labudova, gusaka, patake, gnjuraca, ronaca, galebova, čaplji i raznih drugih močvarica. Naše Društvo podatke o brojnosti vrsta beleži u toku Zimskog popisa ptica vodenih staništa (IWC). Zbog toga, „Labudovo okno“ često nazivamo jednom od *najjačih selidbenih stanica* u našoj zemlji. U 15 metara visokim lesnim odsecima, svoje utočište našle su i laste bregunice, koje na ovom mestu grade jednu od najvećih kolonija u Evropi.

Krilovljene divlje guske *Anser anser*

Nažalost, na ovom području od svega dvadesetak kilometara rečnog toka, registravane su i brojne negativne pojave koje kvare idiličnu sliku „netaknute prirode“. U toku dugogodišnjeg rada DZPPS i naših saradnika na ovom području, zabeležili smo razne oblike ugrožavanja prirode. Naročito se ističu zagađenje, prekomerni ribolov, divlja gradnja, a posebno – nezakoniti lov ptica. Krivolov se uglavnom vezuje za desnu obalu Dunava i Braničevski okrug, gde je i najveća ponuda lovnog turizma za strane turiste.

Satelitski prikaz IBA „Labudovo okno“ sa granicama

Kako bi se zaštitio ovaj biser Dunava, DZPPS, u saradnji sa fondacijom EuroNatur iz Nemačke, sprovodi projekat „Unapređenje zaštite IBA Labudovo okno“, s ciljem da se doneše predlog plana upravljanja za pomenu to područje. Ovaj projekat je deo većeg projekta „Formiranje funkcionalnog sistema odmorišta i zimovališta duž Jadranskog selidbenog puta – Adriatic Flyway 3“.

Iako je od 2002. deo IBA sa banatske strane zaštićen u okviru Specijalnog rezervata prirode „Deliblatska peščara“, gde upravljaju Javno preduzeće „Vojvodinašume“ i Šumsko gazdinstvo „Banat“ Pančevo, veliki deo područja nema upravljača. Celokupno IBA „Labudovo okno“ prostire se na 6500 ha. Nadležnosti JP „Vojvodinašume“ obuhvataju nešto više od 2500 ha, što čini samo 38% ukupne IBA teritorije. Time je veliki deo IBA slabo kontrolisan, pa su zato prisutne nedozvoljene aktivnosti – ribokrađa i krivolov. Čak je zabeležena i pojava tzv. *dunavskih pirata*, kradljivaca nafte i ostalih vrednih resursa. Navedeni razlozi bili su i više nego dovoljni da DZPPS pokrene i aktuelizuje problem nedostatka adekvatne zakonske zaštite na ovom delu Jadran skog selidbenog puta.

Izradom predloga Plana upravljanja za „Labudovo okno“ ujedi-

Slajd sa jedne od radionica

Foto: Ana Vuletić

nili smo najvažnije državne i građanske institucije, među kojima su Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine, JP „Vojvodinašume“, Zavod za zaštitu prirode Srbije, Pokrajinski zavod za zaštitu prirode i druge organizacije, fakulteti, udruženja i pojedinci. Za potrebe izrade ovog plana angažovani su stručnjaci za šest različitih oblasti: zaštita prirode, ribarstvo i upravljanje ribljim fondom, lovstvo i gazdovanje divljači, navigacija i rečni transport, hidrologija i vodni menadžment, turizam i ekoturizam, koji su u martu i aprilu bili moderatori tematskih radionica. U toku radionica, učesnici su zajedno radiли na predviđanju pretnji i šansi za ovo područje, ali su sagledavali i trenutne slabosti i snage „Labudovog okna“ u okviru SWOT analize.

Završna izrada Plana upravljanja predviđena je za februar 2018. godine, čime želimo da unapredimo zaštitu ovog područja značajnog ne samo za prirodu već i za čoveka, čija istorija na ovim prostorima datira još iz perioda bronzanog doba. Uz očuvanu prirodu i zalaganje lokalnih zajednica, „Labudovo okno“ moglo bi da postane vodeći centar ekoturizma u Srbiji, gde će turisti sa uživanjem moći da prate život i seobu ptica, a lokalno stanovništvo da privređuje koristeći bogatstvo prirode koja ih okružuje.

U DOLINI NIŠAVE

Tekst i fotografije: Ivan Medenica

Vinogradka strnadica *Emberiza hortulana*

Sam pomen Pirotu ljude pre svega asocira na "Tigrove" gume, čilime, grnčariju, kačkavalj, a u poslednje vreme i na peglanu kobasicu. Ne treba nikome suditi zbog toga jer proizvodi nisu loši, ujedno su ponos svakog Piročanca. Neću se baviti tom temom ali smatram da, kao Piročanac, imam misiju da i to napomenem. Ovde bih želeo da vam dočaram biološko nasleđe kraja i njegovu raznovrsnost kroz prikaz zajednica ptica u neposrednoj okolini grada, u nameri da ptice dobiju svoje mesto u opštoj predstavi Pirot.

Ugnežđena u obroncima Stare planine, Suve planine, Vlaške planine i Vidliča, Pirotska kotlina je mesto sučeljavanja raznih zoogeografskih podoblasti Palearktika (široke zoogeografske oblasti Evroazije i Severne Afrike). Da ne ulazim u definisanje ovih podoblasti, što za ovu priliku nije važno – napominjem da se kao posledica može uočiti veliki ekosistemski diverzitet oko Pirotu, a to za sobom vuče onaj drugi aspekt biološke raznovrsnosti – raznovrsnost bioloških vrsta. Pošto nisam stručan da pričam o bogatstvu flore i većeg dela faune, osvrnuću se samo na ptice.

Pogledate li fizičku mapu Srbije i Pirotu, primetiće te gorostasnu Staru planinu. Kao najveće zaštićeno područje u Srbiji, ona je i jedno od najbogatijih biodiverzitetom. Spojena sa centralnim i istočnim lancem Stare planine u Bugarskoj, Stara planina je most koji spaja ovaj deo Evrope i Crnomorsku oblast. No, ne treba zaboraviti da je sa druge strane Pirotske kotline Suva planina, koja spaja Pirotu sa Južnomoravskom kotlinom, a time i sa makedonskim submediteranom. Upravo takva mešavina uticaja različitih geografskih oblasti stvara opisanu biološku raznovrsnost.

Kao biologa koji duži niz godina posmatra prirodne fenomene pirotskog kraja, moja misija od samog početka bila je popisivanje svih vrsta ptica koje su prisutne u neposrednom okruženju. Uh, to je bilo izuzetno izazovno, pa i sada, iz ove perspektive, čini mi se da posao nije gotov. Idući logikom da veća raznolikost staništa sobom nosi i raznovrsniji živi svet, u prvim godinama svojih istraživanja tek sam se upoznao sa staništima oko Pirotu. Najiskrenije, nisam imao pravu predstavu u kakvom bogatstvu živim. Godine nasumičnih istraživanja donele su mršave rezultate, ali uspeo sam da naučim mnogo na tom putu. Upoznao sam raznovrsnost ptica i shvatio da njihovo beleženje nije lak posao. U početku, nisam znao gde su teritorije pojedinačnih vrsta i koje su lokacije sa većim diverzitetom, pa sam morao sve da ih obiđem. Tek posle nekoliko godina, napokon sam uspeo da nađem lokacije koje su se izdvojile sveukupnim bogatstvom, te ih ovom prilikom beležim:

Vlažne livade Barja, mesto na kome sam odrastao slušajući svakodnevno zov prdvaca (*Crex crex*) ili tajanstvene zvuke iz visokih stabala trepetljike kojima su vuge (*Oriolus oriolus*) donosile puni osećaj proleća. Kanali za odvodnjavanje ovih livada i Bezdanska reka koja je stalno sabotirala sve napore da se voda ukroti, bila su mesta na kojima sam prvi put gledao barske strnadice (*Emberiza schoeniclus*) i nezasite mladunce barske kokice (*Gallinula chloropus*). Ovo je mesto na kome sam zavoleo ptice. Na Barju sam do sada zabeležio oko 120 vrsta.

Suvi obronci planine Belava koja stiže do samog grada bili su putanja kojom sam se odvažno (budući da su moji roditelji bili uplašeni zbog povremenog pojavljivanja vukova)

Grmuša smokvarica *Sylvia crassirostris*

Veliki trstenjak *Acrocephalus arundinaceus*

Vuga *Oriolus oriolus*

Pirkasta grmuša *Sylvia nisoria*

kretao do svog sela Veliki Suvodol. Put do sela je neverovan. Prava divljinu na 3 km od grada. Pesma senica šljivarki (*Parus lugubris*) i šumskih ševa (*Lullula arborea*) povremeno je prekidana pesmom pirkave grmuše (*Sylvia nisoria*) ili nadletanjem zmijara (*Circaetus gallicus*). Na tom istom putu pronašao sam grmušu smokvaricu (*Sylvia crassirostris*) i crvenoglavog svračka (*Lanius senator*). Do sada sam ovde zabeležio oko 90 vrsta ptica.

Krupačko jezero, u lepoti podnožja planine Vidlič, jedino značajno stanište ptica močvarica u celom pirotskom polju, bilo je za mene pravi izazov. Kao zid gusta vegetacija oduvek je krila te slabo primetne ptice od mog pogleda. Moji prvi susreti sa malim barskim petlićem (*Zapornia parva*), barskim petlovanom (*Rallus aquaticus*), ejama močvaricama (*Circus aeruginosus*), celom porodicom sivih svračaka (*Lanius minor*) i običnim cvrčićem (*Locustella luscinioides*), vezani su za ovo mesto. U trenucima sumraka, nebo ispunjavaju diskrette siluete legnjeva (*Caprimulgus europaeus*) koji se gnezde u grabovim kamenjarima oko jezera. Do sada sam na jezeru beležio oko 100 vrsta ptica.

Nasipi i šumarci Gornjeg Ponišavlja, idući od grada ka Dimitrovgradu i prateći uzvodno tok Nišave, mesta su gde uvek ima iznenađenja. Pored gnezdarica kakve su sivi voljci (*Idu-*

na pallida), bregunica (*Riparia riparia*), pčelarica (*Merops apiaster*), ovde se redovno mogu posmatrati lastavičari (*Falco subbuteo*), žalari slepići (*Charadrius dubius*), sprudnici pijukavci (*Tringa ochropus*) ili pak novoprdošlice poput crnoglavih strnadica (*Emberiza melanocephala*). Idući dalje Nišavom, stiže se do mesta gde su reka i stene u intimnijim vezama, a to pogoduje i buljinama koje se mogu posmatrati na obroncima. Gornje Ponišavlje do sada je sakupilo oko 120 vrsta ptica.

Moja potraga za centrom raznolikosti ptica izrodiла је, u najmanju ruku, fantastičnu činjenicу. Lomeći noge po kamenjarima, derući kožu po žbunjacima ili trpeći vodu u cipelama – bio sam slep. Tražio sam taj centar na pogrešnom mestu! Kamenjari, šume, žbunjaci, pružaju intimnost i resurse za koje sam verovao da su jedini razlog zbog kojeg bi neka vrsta ptice bila na tom mestu. Izobilje svega nije bilo i izobilje ptica. Ne u Pirotu. Centar ptica našao sam gotovo u centru grada! Kompenzaciono jezero koje je na kilometar od strogog centra grada nikada nije budilo preveliki avanturizam u meni i čini mi se da sam do 2009. to jezero obilazio samo iz dosade. Kakva greška! Do sada sam na njemu zabeležio 212 vrsta ptica, a neke od njih su vrlo retke. Ali jezero je priča za sebe i voleo bih da vam o njemu, nekom drugom prilikom, posebno i natenane pripovedam.

KAD TE SREĆA SLUŽI

ptičarenje iz ličnog ugla

Tekst: Snežana Panjković
Fotografije: Slobodan Panjković

Svako ko posmatra ptice zna da neke ređe vrste nije lako pronaći. Posebno je važno biti obazriv, pažljiv i ne uznemiravati pticu, a opet ispuniti želju da se osmotri vrsta koju vidi ste prvi put i znate da će puno vremena proći dok ponovo ne dođe. U našim lutanjima i traganjima često smo ostajali „kratkih rukava“, iako smo neke terene prolazili najčešće što smo mogli. Moj suprug Sloba i ja smo amateri posmatrači i naše vreme je ograničeno, pa često imamo tek neki vikend ili sat-dva posle posla da skoknemo do najbližeg mesta i vidimo – šta god nam se ponudi. I česte vrste kao što su senice, gluvar (Anas platyrhynchos) ili vetruske (Falco tinnunculus) dobrodošle su u naše beležnice i dvoglede. Koje god da su, uživamo da ih posmatramo i, ako je moguće, fotografišemo.

Tako je bilo i onog prvoapriliškog dana kad smo odlučili da iskoristimo popodne i odemo do obližnje Reve, tačnije do crpe stanice nizvodno koju kratko beležim kao Pumpa. Uz

nasip duž Dunava proteže se kubici desetinama kilometara, ali na ovom mestu dubina vode je veća i jezero je šire, bez rastinja, pa dosta barskih ptica voli tu da se okuplja. Dešava se da uopšte ne hodamo, da po par sati provedemo na jednom mestu gledajući šta sve pliva, preleće i viri iz zelenila.

Čim smo se popeli na nasip namestili smo durbin na nogare i Sloba poče da osmatra, a ja da prelećem dvogledom i na brzinu snimam situaciju. Taman smo krenuli da beležimo, kad vidim, tačno preda mnom, pliva neki radoznalko. Posle, pomislim, mora da je neka liska (Fulica atra) kad je ovako blizu, da uhvatim neki red i ne remetim pticu. Osmatram i brojim: labudova (Cygnus olor)... gluvara... riboglavih pataka (Aythya ferina)... tu su i dva mužjaka plovki kašikara (Spatula clypeata). Dvadesetak grogotovaca (Spatula querquedula) nešto raspravljuju među sobom, nedaleko zaranja mali gnjurac (Tachybaptus ruficollis), a u sredini jezera elegantno plovi par

ćubastih gnjuraca (*Podiceps cristatus*). Raduje me, prošle godine ovde su se gnezdili i svaka poseta bila je veselje što im roditeljski posao tako dobro ide.

Nastavljam dalje, dolaze na red i liske, ali ovaj primerak u blizini ne da mi mira. Već sam dovoljno naučila da ptičarski instinkt ima svoje zašto: kad god počnem da sumnjam u ono što vidim, najčešće ima razloga! Ptica se pomerila do žbunja da malo pročisti perje, pa onda opet bliže obali i najzad rešim da vidim šta se to tako, bez straha, šeta nama pred nosom. Pogledam, zagledam – gnjurac. Ček, ček... Četiri vrste znam, od toga tri dobro prepoznajem, ali ovo nije ni jedna. Nemoguće! Nemam ključ za ptice, ostao u kolima, ali ne treba mi ključ – ova ptica ima žučkasto kod kljuna, ima riđu gušu, ima svadbeno perje što nikako ne može da omane! GRISEGENA! GRISEGENA! Ne mogu očima da verujem, munjevitno mi prolazi kroz glavu: u šta gledaš sve vreme, od šume drvo ne vidiš, otkud grisegena, njega u

Srbiji jedva da ima i to ko zna gde, da li je zaista, ipak da pogledam u klju... kad eno ptice, lepo kaže, „Dobar dan, ja došao da me osmotrite, zovem se *Podiceps grisegena*“... Eh, srećo, srećo, kad poslužiš, onda ne žališ!

Sloba već fotografiše, svaka slika je zlata vredna jer ptica može odjedared da odluči da se zavuče u neki šiprag i minut-dva će biti sve čime raspolažemo. Slikaj, škljocaj, žuri, nameštaj, ali posle isteka kriznih par minuta jasno mi je da je u pitanju jedan sasvim ležerni primerak. Plivacka i dalje levo-desno, nimalo uznemiren, malo nas zagleda, malo čisti perje. Čudno. Kao da se uopšte ne plaši. Sloba je uzeo aparat i sišao niz nasip, krenuo stazicom da nađe pogodno mesto i, dok pešači, lepo vidim, radoznalko plovi uz obalu i ide za njim. Kao da se pita koji je to svat i šta tamo radi. Prozuji mi neprijatna misao: da nije pobegla odnekud? Na vratu ima čudnu „rupu“ koja nije samo loše složeno perje, deluje kao ožiljak. A možda je ipak samo umoran, seoba je u punom jeku, pa prosti neće da se zamara bežanjem od nekih uzbudjenih i krajnje bezopasnih pticara! Kad se već muvaju tu, da i on nas malo bolje osmotri, što da ne.

Mene oduševljenje drži, ne pušta, Sloba je staložen, ali i dalje je durbin uperen samo u riđovratog. Osmeh ne mogu da skinem s lica i da hoću, pa zovem prijatelja D. S. da podelim sreću i proširim vest. Osmatram, pamtim, zagledam leptotana. Ostali smo dugih pola sata u njegovom društvu, zanemarili sve druge vrste, čak i par belorepana (*Haliaeetus albicilla*) koji nam uvek oduzmu dah, prebrojali ptice po inerciji i opet se vraćali našem zanimljivom riđovratom gnjurcu. Divnih boja, elegantne linije, skladna i čarobna ptica. Gledao nas je s vode bistrim crnim očima kao da poručuje – još me ima, još će me biti, redak jesam, ali nisam nestao!

Nije nestao još par dana, dok ga nisu videli i drugi željni ptičari, a onda, kad smo opet ugrabili vremena da dođemo do Pumpe, čekalo nas je upražnjeno mesto. Puno svega, samo bez njega.

Mladica KRALJICA DRINSKIH BUKOVA

Ljubomir Pejić

Mladica (*Hucho hucho*), kraljica bukova, dunavski losos, rečni vuk, mnogim nadimcima i pridievima imenuje se i opisuje ovaj vrhunski grabljivac reke Drine. Svakako nećemo pogrešiti ako kažemo da je ova riba mistična, moćna i lepa poput smaragdne reke Drine, njenog glavnog i najvećeg staništa na ovim prostorima. Mladica predstavlja jedan od simbola Drine, ali i njenih glavnih pritoka Tare i Lima i nedosanjani je san brojnih ribolovaca. Ona je dobro poznata stanovništvu koje naseljava obale ovih reka, ali i nepoznata najvećem delu populacije Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, koji se ne bave ribolovom. Kako je moguće da jedna ovako impresivna vrsta, koja spada u najveće slatkvodne ribe Evrope, čije najveće mere dostižu gotovo 1,5 m u dužinu i postižu masu od skoro 40 kg – bude nepoznata? Zato što se, nažalost, većina naših sugrađana susreće sa ribama samo u tanjiru, a

Mladica (*Hucho hucho*) je endem koji naseljava veće planinske reke Dunavskog slija. Spada u porodicu pastrmskih riba (*Salmonidae*). Ova vrsta je najveći predstavnik svoje porodice, raste u dužinu do 1,5 m i dostiže masu od preko 40 kg. Mresti se s proleća, u periodu mart–aprili, u pritokama većih planinskih reka ili na šljunkovitim prelivima u samoj reci. Mladica naseljava veće brze planinske reke, koje odlikuju čista, hladna voda, bogata kiseonikom. Na Balkanu mladica naseljava više reka u Sloveniji, Bosni, Crnoj Gori i Srbiji, a Drina je najveća reka koju naseljava, gde ujedno dostiže i najveće dimenzije.

Foto: Jovana Milanko

FAKTORI UGROŽAVANJA POPULACIJE MLADICE

Populacija mladice je u velikim problemima, a usled brojnih faktora koji sužavaju areal i izazivaju pad brojnosti ove vrste. Kako bismo uopšte mogli da se uhvatimo u koštač sa rešavanjem problema očuvanja mladice, moramo prvo da odgovorimo na pitanja koji su faktori izazvali drastičan pad brojnosti ove vrste, kao i zašto su uopšte nastali. Kao i većina

drugih problema, tako i ovaj nema samo jedan uzrok. Zbog svoje veličine, atraktivnosti, staništa koje naseljava i životnog ciklusa, ova vrsta je pod izrazito negativnim uticajem čoveka i u poslednjih 50 godina pad brojnosti beleži se u svim populacijama njenog prirodnog areala, uključujući i Drinu. Postavlja se pitanje kako je populacija mladice uopšte mogla da dospe u ta-

kvu situaciju? Ipak, nije reč samo o nekoj ribici za koju ne mari niko sem „ludih“ biologa, već je reč o popularnoj i atraktivnoj vrsti među ribolovcima. Tri faktora izdvajaju se po uticaju na pad brojnosti mladice, a to su uništavanje staništa (pre svega izgradnja brana, ali i sve masovnije iskopavanje šljunka), prekomerni izlov (krivolov svih vrsta) i zagađenje.

UNIŠTAVANJE I DEGRADACIJA STANIŠTA

Brane koje su izgrađene na velikom broju reka koje nasejavaju mladica negativno utiču na njene populacije na više načina. Uzvodno od brana nepovratno im se degradiraju staništa, a kako su brane najčešće projektovane bez prevodnika za ribe, zaustavljaju i prirodne mrestilišne migracije. Ribe su prinuđene da se mreste nizvodno od brane, gde, zbog relativno male dubine na kojoj mladica polaže jaja i dugog perioda inkubacije, stalno promenljiv vodostaj predstavlja veliki rizik za uspešan mrest. I neke od pritoka su fizički izmenjene pa onemogućavaju ulazak mladica da se mreste ili su, usled promena, postale neodgovarajuće za mrest.

Iskopavanje šljunka je veliki problem i to ne samo za mladicu, već i za većinu drugih vrsta riba sa kojima deli stanište. Ono se odvija na šljunkovitim prelivima reke, koje većina riba, pa i mladica, bira za mrest. Iskopavanje šljunka izaziva čitav niz drugih problema koji posredno negativno utiču na populacije riba.

Foto: Miloje Jovanović

PREKOMERAN IZLOV

Ovaj problem takođe je značajno uticao na dramatično smanjenje brojnosti, kako teži oblici krivolova, poput mreža i dinamita, tako i izlov koji vrše mnogi „sportski“ ribolovci. Mnogi ribolovci negiraju mogućnost izlova udicom, a sve pod krilaticom „ne može se riba na štap izlovit“, ali činjenice govore suprotno. U srećnija vremena pojedini „majstori“ ribolova lovili su i po 100–150 jedinki riba godišnje, što je u ukupnom zbiru bio ozbiljan udarac na populaciju mladice. One nisu ostavljene na miru ni u ljubavnom činu, jer su odrasli primerci lako vidljivi i neoprezni u dobu mresta, a posebno kada ulaze u manje pritoke i plitke delove reka radi razmnožavanja, tako da su laka meta za krivolovce.

ZAGAĐENJE

Kao i sve vrste iz porodice pastrmki i mladica je izuzetno osetljiva na ovaj ugrožavajući faktor, pa su beleženi veći pomori prouzrokovani nekontrolisanim izливanjem otpadnih voda. Na Drini su zabeležena dva masovna pomora (1993. i 2010) prouzrokovana otpadnim vodama i toksičnim materijama iz Hidroelektrane „Perućac“, tokom kojih je uginulo na stotine hiljada jedinki riba. Svakodnevno je prisutno i zagađenje nižeg intenziteti iz naselja na obalama Drine. Ovo je posebno izraženo u manjim pritokama, koje su u prošlosti bile značajna mrestilišta drinskih mladica, a u kojima se danas ne odvija mrest zbog zagađenja iz rudnika, komercijalnih pastrmskih ribnjaka i komunalnih otpadnih voda iz lokalnih naselja.

ZAŠTITA I KONZERVACIONE MERE

Mladica je globalno ugrožena vrsta i formalno je zaštićena od strane svetskih i evropskih konvencija: IUCN (ugrožena – EN), Bernska konvencija (Appendix III), EU Direktiva o staništima (Anex II i IV). U Srbiji je mladica zaštićena „Zakonom o zaštiti i održivom korišćenju ribljeg fonda“. Međutim, današnje stanje prirodne populacije mladice (drastično smanjena brojnost, smanjen areal) zahteva čitav niz konzervacionih mera, koje za cilj imaju oporavak i jačanje populacije mladice u prirodi, ali i ponovno naseljavanje staništa sa kojih je nestala. Mere koje je potrebno preduzeti i koje se već preduzimaju da bi se zaustavili negativni trendovi su: pojačane mere zaštite od izlova, sprečavanje daljeg uništavanja staništa (izgradnja novih brana i iskopavanje šljunka) i smanjenje zagađenja, obnavljanje pritoka, zaštita mrestilišnih područja u samoj Drini, veštački mrest i porobljavanje, edukacija ribolovaca i lokalnog stanovništva.

Na planu zaštite od prekomernog izlova, poslednjih godina načinjen je solidan pomak, pogotovo na obali Drine koja pripada Republici Srbiji, gde su ribočuvarske službe veoma aktivne i obraćaju posebnu pažnju u vreme mresta mladice, ali i tokom leta u noćnom periodu, kada je krivolov mladice rekreativnih ribolovaca bio najizraženiji u prošlosti. Kad je u pitanju obala koja pipada Bosni i Hercegovini, tu je situacija sa čuvanjem šarenolika, jer ima više korisnika, to jest ribolovačkih udruženja koja upravljaju ribarskim područjem, pa na pojedinim delovima Drine čuvanje nije nikakvo, a na pojedinim je solidno, čak i odlično.

Pod zaštitom staništa podrazumevamo borbu protiv svih onih aktivnosti koje bi dodatno narušile one delo-

ve Drine koji su ostali manje-više neizmenjeni izgradnjom brana i ostalim aktivnostima koje narušavaju i ugrožavaju tok Drine. Postoje planovi za izgradnju novih brana na preostalom slobodnotekućim delovima reke, ali i njenim malim pritokama. Sve je veći pritisak i onih koji iskopavaju šljunak iz rečnog korita. Ovaj problem zahteva dosta aktivizma i to svih onih kojima je zaštita Drine na srcu i umu, a to su stručne ustanove koje se bave zaštitom prirode, zaštitari (biolozi i ekolozi), udruženja građana, ribolovci, lokalno stanovništvo itd. Potrebno je regrutovati i organizovati veći broj onih koji bi voleli da Drina ostane očuvana, ali i podići svest širokih slojeva stanovništva o ovim problemima. Protiv moćnog energetskog lobija, kao i profitabilne nekontrolisane eksploracije šljunka i zagađenja, možemo se boriti samo u sadejstvu svih onih koji dele ljubav prema očuvanju i zaštiti reka, ali i prirode uopšte. A oružje u toj

borbi treba da nam bude pre svega znanje i informacije o pogubnosti akcija koje bi dodatno ugrozile i narušile reku.

Problem obnove i oživljavanja mrestilišnih područja, pre svega pritoka koje su bile čuvene po mrestilišnim migracijama mladice, dosta je složen proces – ne postoji univerzalno rešenje za sve pritoke, jer su različiti faktori i njihova kombinacija razlog što mladica više ne ulazi u njih. Na većini pritoka problem je zagađenje, kako ono iz pastrmkih ribnjaka, tako i iz naselja koja ispušta otpadne vode. Na nekim pritokama izgrađene su i prepreke u vidu brana i kaskada, čime je onemogućen ulaz ribama radi mresta. Posebno zabrinjavaju planovi za izgradnju većeg broja mini hidroelektrana na ovim pritokama, što bi sahranilo i poslednju nadu da su obnova staništa i povratak mladica radi mresta u pritoke mogući. Da bismo se uhvatili u koštač sa ovim problemom, biće potreban pritisak javnosti na donosioce odluka, ali i uključivanje i rad stručnjaka u zemlji i inozemstvu koji imaju dovoljno iskustva.

Foto: Jovana Milanković

Foto: Aleksandar Bajčić

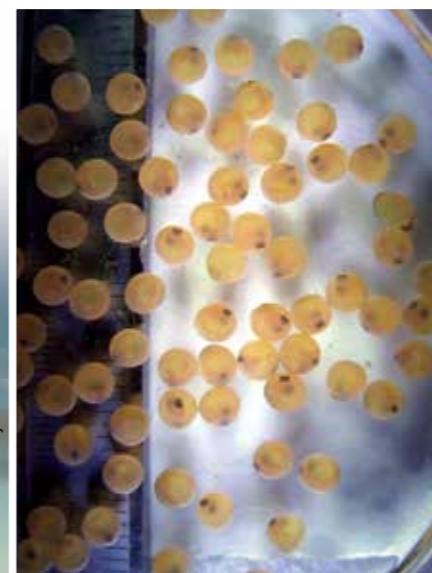

Foto: Aleksandar Bajčić

Foto: Igor Srećković

Foto: Aleksandar Bajčić

Foto: Nenad Marić

Veštački mrest i porobljavanje su neke od ključnih mera konzervacije, pogotovo na mestima gde su plodista narušena. Imao sam tu sreću i čast da, zajedno sa kolegama sa Departmana za biologiju i ekologiju Prirodno-matematičkog fakulteta u Novom Sadu, učestvujem u konzervacionom projektu „Veštački mrest mladice u interesu jačanja prirodne populacije u reci Drini“. Mrest se odvijao na ribnjaku u Perućcu, a trajao je od 2011. do 2014. Tokom trajanja ovog projekta u reku Drinu pušteno je oko 45.000 jedinki mlađi mladice. Ovaj projekat nije bio nekakav planski poduhvat nadležnih institucija, već, kako to obično biva, sve je pokrenulo i izguralo nekoliko entuzijasta. Ideju su pokrenuli ribolovci i zaljubljenici u Drinu, među kojima je bio i sportska legenda Vanja Grbić, koji je značajno pomogao projekat. Posao su izneli mlađi stručnjaci sa PMF-a u Novom Sadu, Šandor Šipoš, Aleksandar Bajić, i moja malenkost, a uz veliku pomoć mlađih kolega ihtiologa iz Mađarske, Feranca Deménya i Solta Sokoraya i uz podršku profesora dr Branka Miljanovića. Celom projektu, kako to kod nas obično biva, nedostajala je podrška nadležnih institucija, kako finansijska, tako i u rešavanju birokratskih zavrzlama. Sa finansijama se toliko kuburilo da se često ostajalo bez osnovnih sredstava za rad, pa i bez

Foto: Aleksandar Bajić

hrane za ribe, a o honorarima za saradnike, koji su po ceo dan provodili na ribnjaku, da ne govorim. Neredovni i mali honorari više su bili iznenade nego redovna pojava. Rad na projektu i porobljavanje dobro su iskorisćeni da se kroz medije privuče pažnja šire javnosti i ukaže na problem ugroženosti mladice, kao i same reke Drine. Tokom trajanja projekta snimljeno je nekoliko dokumentarnih emisija, a objavljen je i čitav niz tekstova koji su naišli na dobar prijem u javnosti.

Nažalost, samovolja lokalnog privrednika, u saradnji sa vlastima iz Opštine Bajina Bašta, bili su dovoljni da se ovako lep i koristan projekat okonča. Ribnjak na kom se mrest odvijao u vlasništvu je Opštine i njegova osnovna namena tokom izgradnje bila je mrest autohtonih vrsta riba kako bi se nadoknadila šteta nad ribljim fondom koji izaziva rad Hidroelektrane „Bajina Bašta“. Međutim, naše prisustvo i rad na mrestu mladice zasmetali su lokalnom moćniku i privredniku koji je na ribnjaku gajio kalifornijsku pastrmku (*Oncorhynchus mykiss*), pa je podstakao lokalne političare (nije potrebno objašnjavati kako) da raskinu ugovor sa PMF-om i time je projekat okončan.

Foto: Aleksandar Bajić

Foto: Nenad Marić

Foto: Aleksandar Bajić

Foto: Aleksandar Bajić

Foto: Aleksandar Bajić

Foto: Aleksandar Bajić

Foto: Aleksandar Bajić

Lokalne vlast, i država u globalu, ne prepoznaju da Drina, s obnovljenom populacijom mladice, može doneti i veliku ekonomsku korist lokalnom stanovništvu kroz ribolovni turizam, kao što je slučaj npr. u Sloveniji, gde lokalno stanovništvo i država ubiraju milione od ovakvog vida turizma. Očuvana, čista Drina, puna ribe, kao i njena očuvana okolina, mogu biti okosnica razvoja podrinskih opština kroz turizam, i to pre svega ribolovni, ekoturizam, sportove na vodi, ali i druge aktivnosti u prirodi poput vožnje kajaka, kanjoninga, planinarenja i svega ostalog što pruža priroda ovog kraja. Da ima dovoljno pameti i znanja, sve ovo bi u svet moglo da posalje lepu sliku o našem regionu, kao oazi prirode u kojoj se brine o prirodnim bogatstvima, između ostalog, i o mladici, koja definitivno jeste bogatstvo Drine i Srbije.

Mene su mladica i Drina oduvek opčinjavali, još kao osnovnoškolca, kada sam se prvi put obreo na obala mene ove moćne reke. Tokom te prve posete imao sam sreću da ostvarim prvi ulov mladice, koji mi se duboko urezao u pamćenje. Trenuci koje sam kao dete doživeo na vodi i u prirodi na kraju su me i profesionalno opredelili ka ihtiologiji. Splet okolnosti, ljubav prema prirodi, prema vodi i ribama, vratili su me na obale Drine, vratili su me mladici, ali ovaj put da se pozabavim problemima koji prate ovu vodu. Problemi koje sam izneo nisu osobeni samo za Drinu, već i za druge reke u zemljama u okruženju, a populaciju mladice u njima prate gotovo iste nevolje kao i u Drini. Radeći na problemu zaštite mladice upoznao sam i saznao i za druge entuzijaste u okruženju koji su se, svako na svoj način, uhvatili u koštač sa ovom temom i vode svoje bitke u borbi da sačuvaju svoje reke, mladici i ostali živi svet u njima i oko njih.

Iz tuđih iskustava, ali i iz ličnog iskustva, mogu da zaključim i da preporučim svima koji biju ili žele da biju slične bitke za očuvanje prirode – naoružajte se znanjem, informacijama i strpljenjem, povežite se sa istomišljenicima i upustite se u borbu za reke i živi svet. Promena neće doći odozgo, od države i institucija, već promena može doći samo od nas samih koji se zalažemo za očuvanje prirodnih bogatstava našeg regiona.

Ptice nikad bliže.

Pridružite se našim izletima tokom Evropskog vikenda posmatranja ptica

Photo: Vincent van Zalinge

Više informacija na:
www.pticesrbije.rs
www.facebook.com/BirdLifeSerbia
ebwserbia@gmail.com

Bara Rogozara - bez vode i rogoza

Tekst i fotografije: Milica Radanović

Zamislite malo naselje okruženo Tisom i slatinom, ušuškano među dva zaštićena područja, naseljeno desetinama roda, do koga vodi jedan jedini put. Verovatno sada zamišljate pravi raj na Zemlji za saživot ljudi i drugih živih bića. U srcu Banata, između specijalnih rezervata prirode „Okanj bara“ i „Ritovi donjeg Potisja“ leži Taraš, Evropsko selo roda. Svoj dom je ovde svilo skoro 40 parova ovih ptica, vesnika života i rađanja. Nažalost, iz godine u godinu, uslovi za prehranjivanje belih roda u okolini Taraša sve su lošiji. Razloge za to, pre svega, treba tražiti u sve većem nedostatku vode na slatinskim livadama i pašnjacima oko sela. Nekadašnja bara Rogozara, zbog promene vodnog režima, sve je suvija. Ovaj lokalitet čine četiri uzvišena dela i tri depresije među njima, u kojima se nekada cele godine zadržavala voda. Stariji meštani sećaju se da su u tim

barama žene prale vunu, a deca se kupala. Sada bare gotovo uopšte nema, jer je kroz livadu prokopan kanal koji vodu odvodi u Tisu, što isušuje tlo i remeti prirodnu ravnotežu ekosistema. Nedostatak vode uzrokuje manjak hrane za ptice močvarice i razvoj trave lošeg kvaliteta, što ne zadovoljava potrebe za napasanje stoke.

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je rešeno da popravi stanje vodnog režima kroz aktivnosti u okviru projekta „Vlažne livade i pašnjaci“ koji finansiraju fondacije Euronatur i Ciconia. Jedan od prvih zadataka je poboljšanje vodnog režima na Rogozari vraćanjem postojeće ustave na kanalu u funkcionalno stanje, kako bi se voda duže zadržavala u doljama. U ovoj aktivnosti pomoći nam je pružilo JP „Vode Vojvodine“ koje će u narednim mesecima preuzeti popravku ustave.

Kroz projekt želimo da doprimesemo dobrobiti meštana, te smo odlučili da povećamo kapacitete sela Taraš za razvoj eko-turizma. U tu svrhu organizovali smo postavljanje osmatračnice za ptice na ivici rezervata i tri informativne table o prirodnim vrednostima bare Rogozare. Do kraja godine planira se popravka pojila za stoku na pašnjaku, uklanjanje divlje depozite, radionica sa lokalnim stočarima o unapređenju tradicionalnog stočarstva, kao i promocija Taraša i Rogozare kroz izlete, obilazak sa medijima i završetak promotivnog filma.

Pomoći u sprovođenju aktivnosti pružaju nam Pokrajinski завод за заштиту prirode, Društvo za zaštitu životne sredine „Okanj“, Udruženja građana „Taraške rode“, Grad Zrenjanin i Mesna zajednica Taraš.

CICONIA
Transboundary Stork Project
Europe - Africa

euronatur

Zločin bez kazne, borba se nastavlja

Radislav Mirić

Iako se već nekoliko godina Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije intenzivno bori za pravdu u slučajevima trovanja, nezakonitog lova i drugih oblika uništavanja divljih ptica, kažnjavanje počinilaca nedela naveliko izostaje.

DZPPS će nastaviti aktivnosti iz prethodnih godina kako bi ova borba na kraju dobila pozitivan ishod. Potrebna sredstva za rad ovaj put su obezbeđena kroz projekat „Civilno društvo i javnost zajedno za unapređenje stanja životne sredine u Srbiji“. Ovaj projekat izvodi se u sklopu programa podrške civilnom društvu i medijima u oblasti evropskih integracija koji sprovodi Beogradska otvorena škola, a finansira Kraljevina Švedska. Projekat je započet 1. aprila 2017. i trajaće do 30. septembra, sa mogućnošću nastavka rada iduće godine.

U okviru projekta planiraju se brojne aktivnosti od kojih će svakako najupečatljiviji biti rad na terenu radi

pomoći nadležnim organima u otkrivanju krivolova, trovanja i hvatanja divljih ptica i sprečavanja trgovine pticama. Pratiće se i rad nadležnih organa kako bi se utvrdili eventualni propusti. Od podataka prikupljenih od nadležnih ustanova, na terenu, pretraživanjem interneta i drugim putevima, formiraće se baza podataka u kojoj će biti zabeleženi svi slučajevi ugrožavanja divljih ptica od 2000. godine do danas, što će doprineti sagledavanju razmera uništavanja ptica u našoj zemlji.

Deo aktivnosti odnosiće se i na uspostavljanje bliske saradnje sa drugim organizacijama civilnog društva kojima je u interesu očuvanje prirodnih vrednosti u cilju izrade zajedničke politike nastupanja pred donosiocima odluka i radi javnog zagovaranja vezanog za praćenje napretka izrade NATURA2000 ekološke mreže i poštovanja usvojenih međunarodnih konvencija u našoj zemlji. Pomenuta baza podataka koristiće za argumentovanje naših stavova.

Planinske koke pod lupom

Saša Rajkov i Draženko Rajković

Svesni smo da velika većina ljudi ljubitelja ptica i prirode nikada nije videla bar jednu od tri naše skrovite i proređene planinske koke: kamenjarku (*Alectoris graeca*), leštariku (*Bonasa bonasia*) i velikog tetreba (*Tetrao urogallus*). Zahvaljujući podršci Uprave za šume Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, dobijenoj kroz redovan konkurs za razvoj lovstva, ukazala nam se prilika da doprinesemo boljem poznavanju ovih vrsta u Srbiji. Aktivnosti su pokrenute u okviru projekta DZPPS „Mapiranje, životne potrebe i procena ugroženosti velikog tetreba, jarebice kamenjarke i leštarke na odabranim područjima istočne i jugozapadne Srbije“. Nekada lovne, a danas strogo zaštićene i vrste na rubu opstanka, čini se da već dugi niz godina o(p)staju ispod radara ornitologa u Srbiji. Podaci kojima trenutno raspolažemo prilično su oskudni, šturi, sakupljeni nesistematski u dugom vremenu,

menskom periodu. Stoga se kao glavna aktivnost na projektu nametnulo prikupljanje svežih terenskih podataka o tome gde žive, koliko ih ima i šta ugrožava ove vrste. Većina odgovora na ova pitanja sakupljena je u zahtevnim terenskim ekspedicijama na odabranim područjima. U slučaju kamenjarke potraga je vršena na Velikom Kršu, Stolu, Rtnju, Svrliškim planinama, dok su leštarka i veliki teter popisivani na masivima Golije, Zlatara i Mojstirsko-draških planina. Vremenski okvir (novembar 2016–jun 2017) sprovođenja projekta obuhvatio je period razmnožavanja ali se poklopio i sa ekstremnim klimatskim uslovima koji vladaju na našim visokim planinama (kasni snežovi). Sprovođenje preostalih aktivnosti pri samom je kraju, a zvanične rezultate možete očekivati već tokom leta. Ipak, naglasimo da je do sada obiđen najveći deo terena, pronađene su sve tri vrste, a posebno raduje prisu-

stvo tetreba na Mojstiru i brojnost leštarke na Zlataru. Nadamo se da ćemo kroz buduću saradnju sa Upravom za šume i po dobijanju osnovnih populacionih podataka, moći aktivno da radimo na zaštiti staništa i populacija kokošaka kako bi izbegle neslavnu sudbinu tterebe ruševca (*Lyrurus tetrix*) koji je, usled prekomernog izlova i uništavanja staništa, isčezao iz Srbije krajem XIX i početkom XX veka.

O ugrožavanju naših planinskih koka i aktivnostima za njihovu zaštitu od izumiranja čitajte u narednim izdanjima, a do tada podsetite se teksta posvećenog velikom tetrebu u Detliću 5 na strani 4.

Управа за шуме

Министарство пољопривреде
и заштите животне средине

KIKINDA GRAD SOVA

DOĐITE NAM U POSETU OVE JESENİ:
Dani ludaje (21-24. septembar)
Mesec sova (tokom novembra)

U saradnji Grad Kikinda / Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije / Magazin Detlić

Sponzori Kuća Sova i MadMe.London (www.madme.london)

Foto-safari u biserima Zelenog pojasa

Sandra Jovanović

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije i EuroNatur fondacija iz Nemačke organizovali su foto-safari u biserima Zelenog pojasa. U fotografskom pohodu na zaštićena područja „Karaš-Nera“, „Deliblatska peščara“ i „Vršačke planine“ pridružili su nam se amaterski i profesionalni fotografi. Izlet je privukao veliku pažnju, ali je najbržih 40 imalo zadovoljstvo da uživa u prirodi ovih zaštićenih područja.

Izletnici su fotografisali lepote područja Zelenog pojasa, kao i raznovrsnost živog sveta, što im pruža priliku

da učestvuju na „Balkan Green Belt Foto konkursu 2017“. Ovaj konkurs omogućava učešće zainteresovanim u tri kategorije: Mladi (do 18 godina), Ljubitelji prirode i fotografije (amaterski fotografi) i Profesionalni fotografi.

Pobedničke fotografije će biti nagrađene, a konkurs je otvoren do 15. jula 2017. Na Vama je da pošaljete fotografije na adresu: zelenipojaskonkurs@gmail.com

O detaljima konkursa možete se informisati na internet stranici Društva www.pticesrbije.rs

Druženje sa najsladljima i najmlađima

Sandra Jovanović

Najvećem porodičnom festivalu u regionu, među više od 3.000 izvođača, svoje mesto na Petrovaradinskoj tvrđavi našlo je i Društvo. I ove godine smo imali čast i zadovoljstvo da vikend provedemo sa najmlađima na Baby Exit-u. Tradicionalnu manifestaciju, 16. po redu, Festival optimizma, Baby Exit, posetilo je preko 40.000 najmlađih sa svojim roditeljima. Za štandom Društva bilo je veselo i ljubopitljivo. Zajedno smo odgovarali na pitanja, rešavali nedoumice, otkrivali koje su to zaštićene vrste ptica i gde žive, slušali oglašavanja, a malo smo se i igrali, slagali i spašavali dve iste karte. Zahvaljujemo organizatorima, udruženju građana InterArt, na pozivu. Verujemo da ćemo nastaviti druženje i sledeće godine.

Foto: Selena Pantović

Kancelarija Društva od sada i u Beogradu

Milan Ružić

Foto: Slobodan Knežević

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije dobilo je radni prostor u Beogradu. U Makedonskoj br. 4, u samom centru grada, možete se učlaniti, nabaviti stručna i popularna izdanja Društva, dobiti savete i uputstva u vezi sa pticama i slično. Otvaranjem kancelarije u Beogradu želeli smo da približimo rad Društva mnogobrojnim simpatizerima u glavnom gradu i da povećamo nivo aktivnosti u drugim delovima Srbije. Potrebni su nam saradnici i volonteri uz čiju pomoć ćemo unaprediti rad na istraživanju i zaštiti ptica i prirode. Posetite nas i javite se. Dobrodošli.

Nove kolege na novim projektima

Milan Ružić

Dragi članovi i prijatelji Društva! Od poslednjeg broja „Detlića“ naše jato uvećalo se za pet zaposlenika. Pridružili su nam se:

(1) Milica Mišković - rukovoditeljka PannonEagle Life projekta (LIFE15NAT/HU/902), (2) Draženka Rajković - rukovodilac terenskih aktivnosti, (3) Uroš Pantović - rukovodilac

razvoja mreže značajnih područja za ptice (IBA) i ekološke mreže, (4) Radislav Mirić - rukovodilac projekta „Civilno društvo i javnost zajedno za unapređenje stanja životne sredine u Srbiji“, (5) Slobodan Knežević - službenik za komunikaciju na projektu „Civilno društvo i javnost zajedno za unapređenje stanja životne sredine u Srbiji“. Poželimo im srećan i uspešan rad!

Nabavite naša izdanja

KNJIGE
Ptice Srbije: procena veličina populacija i trendova gnezdarica 2008-2013. - 1.000,00 din.
Ptice Srbije: kritički spisak vrsta - 1.000,00 din.

BROŠURE
Veliki sokolovi Srbije - 150,00 din.
Kućice i hranilice za ptice - 150,00 din.

POSTERI
Sove Srbije (50x70cm) - 100,00 din.
Ptice na hranilici (50x70cm) - 100,00 din.
Grabljinice Evrope (70x100cm) - 250,00 din.

Ptice Srbije: procena veličina populacija i trendova gnezdarica 2008-2013.

Ptice Srbije: kritički spisak vrsta

Veliki sokolovi Srbije

Kućice i hranilice za ptice

Sove Srbije

Ptice na hranilici

Grabljinice Evrope

Naša izdanja možete poručiti preko imajl adrese sekretar@pticesrbije.rs, ili lično u našim kancelarijama u Novom Sadu i Beogradu.

Posećena zimovališta sova utina u okolini Čačka

Zoran Rajić

Volонтери из друштва „Сове на опрезу“, током зиме спровели су акцију мапирања зимовалишта утина (*Asio otus*) на територији Чачка и блиže околине. Том прilikom регистровано је 18 зимовалишта са 425 јединки сова.

У студији која је рађена 2007/2008. постоје подаци за три зимовалишта на овом подручју: Чачак, Бресница, Mrčajevci. Подаци из исте студије кају да у централној Србији има само 35 зимовалишта утина са 1.526 јединки.

У истраживању се пошло од локација утврђених 2007/2008. Међутим, сове су пронађене само у Чачку, док их у Бресници и Mrčajevcima nije било. Касније је и у ова два села регистровано груписања сова, али на другим локацијама. Упоредо са радом на терену, у обдаништима и школама на територији Чачка, Lučana и Gornjeg Milanovca, вршена је едукација о совама нашеј краја. У 25 основних и средњих школа и обданишта одржано је 34 предавања, уз присуство око 3.500 ученика и деце предшколског узраса. Zahvaljuјући тим предавањима, медijima који су практили рад друштва и стотинама километара препеšаћеног терена, пронађена су и evidentirana зимовалишта утина:

1. Bresnica – 10 јединки
2. Čačak – 40 јединки
3. Donja Gorevniča – 40 јединки
4. Gornja Trepča – 15 јединки
5. Katrga – 50 јединки
6. Konjevići 1 – 10 јединки
7. Konjevići 2 – 10 јединки
8. Leušići – 10 јединки
9. Lučani – 30 јединки
10. Mojsinje – 10 јединки
11. Mrčajevci 1 – 10 јединки
12. Mrčajevci 2 – 20 јединки
13. Mržinci – 15 јединки
14. Preljina – 25 јединки
15. Prislonica – 20 јединки
16. Stančići – 40 јединки
17. Tavnik – 30 јединки
18. Zablaće – 40 јединки

Utina *Asio otus*

ЧАЧАК

Prva „NOĆ SOVA“ u Čačku

Učenici istraživali ishranu sova

Tekst: Biljana Uskoković Brković

Фотографије: Zoran Rajić

Bilo je veoma интересантних налаза. У гваликама – нesвarenim остацима хране, пронађене су kostи кртке и слепог миша. У сваком случају, утврђено је да 95% исхране сова у окolini Чачка чине глодари; у мањој мери ровчице, водоземци, гмизавци, кртке, мале птице и слепи миши.

На школу гваличарења дошла је и ученица Гимназије Тамара Стевовић, која је, касније, за свој рад на летњем семинару у Петници изабрала анализу исхране сове куквије.

У овој јединственој орнитолошкој радionicи учешће су узеље: Gimnazija u Čačku i osnovne škole „Milica Pavlović“, „Vuk Karadžić“, „Dr Dragiša Mišović“, „Sveti Sava“, „Ratko Mitrović“, „Filip Filipović“, „Tanasko Rajić“, „Božo Tomić“ Prijevor, „Branislav Petrović“ Slatina, „22. decembar“ Donja Trepča, „Tatomir Andelić“ Mrčajevci, „Stepa Stepanović“ Gornja Gorevniča u „Slobodan Sekulić“ Užice.

Partneri u реализацији манифестације су: Turistička организација Чачка, Друштво за заштиту и прoučavanje ptica Srbije, Центар за заштиту сова Србије и Кancelarija за младе Чачак.

Sjajan домаћин и организатор била је ОШ „Milica Pavlović“, са директором Мирком Lazovićem на челу. Координатор активности првог дана била је Biljana Uskoković Brković, prof. biologije, а другог дана Ana Davidović, prof. biologije. Postoji идеја да се на јесен организује још једна оваква манифестација, а да домаћин буде нека друга школа.

Увечаној сали Основне школе „Milica Pavlović“, 18. и 19. новембра 2016, у организацији Друштва „Сове на опрезу“, одржана је манифестација „Noć sova“. Око 250 посетилача, махом ученика и наставника биологије и географије, из чачанских, али и из училишних школа, учествовали су у догађају који је садржао аудиовизуелну презентацију сова Србије, лабораторијску анализу њихове исхране, предавања о совама Србије, изложбу фигурала, скulptура, украсних предмета, дејчијим цртежа и фотографија, slagalica, стручне literature и кутија за гнеžđenje. Школама и ученицима пodeljeni су постери, часопис „Beležnik Ovčarsko-kablarske klisure“ и промотивни материјал о заштити сова.

Првог дана, орнитолози Milan Ružić, Dimitrije Radišić и Uroš Pantović, говорили су о начину живота сова, њиховој уроđaju, vrstu plena. Анализирана је исхрана утина (*Asio otus*) и куквија (*Tyto alba*).

Утине су, прећевно, нађене на четинарима. У Горњој Трепчи и Можинју сове бораве на стаблима обраслим бршљаном. У Станчићима, Катри и Конјевићима повремено бораве на listopadном дрвећу (бреза, крушка, јабука, шљива, леска, вишња). Према досадашњим мерењима, растојање од зимовалишта до зимовалишта је између 3 и 4 km. Показано се може тврдити да у сваком селу

хвояју улоги у различитим екосистемима, утичују на контролу популације глодара, значају за економију локалних заједница, степен угрожености, неопходности заштите и искуствима у постављању кутија за гнеžđenje шумских сова у Овчарско-кабларској klisuri.

Позебно атрактивна била је мултимедијална учионица у којој је, са неколико проектора, emitована 3D анимација фотографија и звукова којима се оглашавају сове.

Други дан био је посвећен истраживаčkom раду, где су ученици, уз стручну помоћ орнитолога, на практичан начин упознали исхрану сова, анализирали садржај гвалица и одредивали, помоћу табела за determinaciju kostiju, vrstu plena. Анализирана је исхрана утина (*Asio otus*) и куквија (*Tyto alba*).

BI GOLUB SELAC

(prošlo svršeno vreme)

Voislav Vasić

Ujednoj izvučenoj fioci u depou ptica Britanskog prirodnjačkog muzeja u Tringu, preda mnom je ležalo dvadesetak balgova golubova selaca (*Ectopistes migratorius*). Puna velika fioka. Ispod nje je bila još jedna, skoro puna. S nekom novom nelagodom uzimao sam jedan po jedan balg, ne znajući, zapravo, ni šta tražim, ni šta želim da vidim. Ogomorna sala depoa bila je bez šumova, nije bilo nikog osim mene, ali neprijatnost nije dolazila od ukletosti takvih mesta u kojima se čuvaju osušene kože stotine hiljada mrtvih ptica. Ne, na to sam bio navikao – uznemirilo me je saznanje da u rukama držim, pod prstima osećam, i očima gledam nešto što u stvari više ne postoji, fatalno neponovljive muzejske primerke. Materijalni dokaz nepostojanja ili okončanog postojanja! Za razliku od drugih vrsta ptica, nijednog goluba selca никада više nikad neće moći da preparira za bilo koji muzej...

Kad sam prvi put video par golubova selaca, ne uživo (nisam toliko star) i ne u fiokama u Tringu, nego u vitrini muzeja u Londonu, iznenadila me je njihova veličina. Očekivao sam (po slikama) da će to biti nešto krhko kao grlica, a video sam ptice krupne skoro kao gradski golubovi, samo duže i vitkije. Morfometrijska i anatomска istraživanja pokazala su svojevremeno da američki selac ima, srazmerno svojoj veličini, najmasivnije grudne mišiće među golubovima, što objašnjava njegovu telesnu masu od oko 300 grama (kolika je i srednja masa gradskog gacura). Ti bildovani letački mišići, opšta aerodinamičnost tela i šiljasta krila, u skladu su sa opisima brzine (preko 100 km/h) i izdržljivosti njegovog leta (odlazili su po hranu za mладунце 100–160 km od kolonije, i to mnogo puta u toku jednog dana). Dug, stepenasto deltoidast rep, prilagođen je za naglo i precizno manevriranje na malom prostoru pri velikim brzinama,

Marta, poslednja golubica svoje vrste, predvodi jato golubova selaca - John Ruthven, 2013

kako kroz guste šume tako i na nebu, u ogromnim zbijenim jatima s kolektivnom navigacijom, slično večernjim akrobacijama koje izvode jata naših čvoraka, samo hiljadu puta veća.

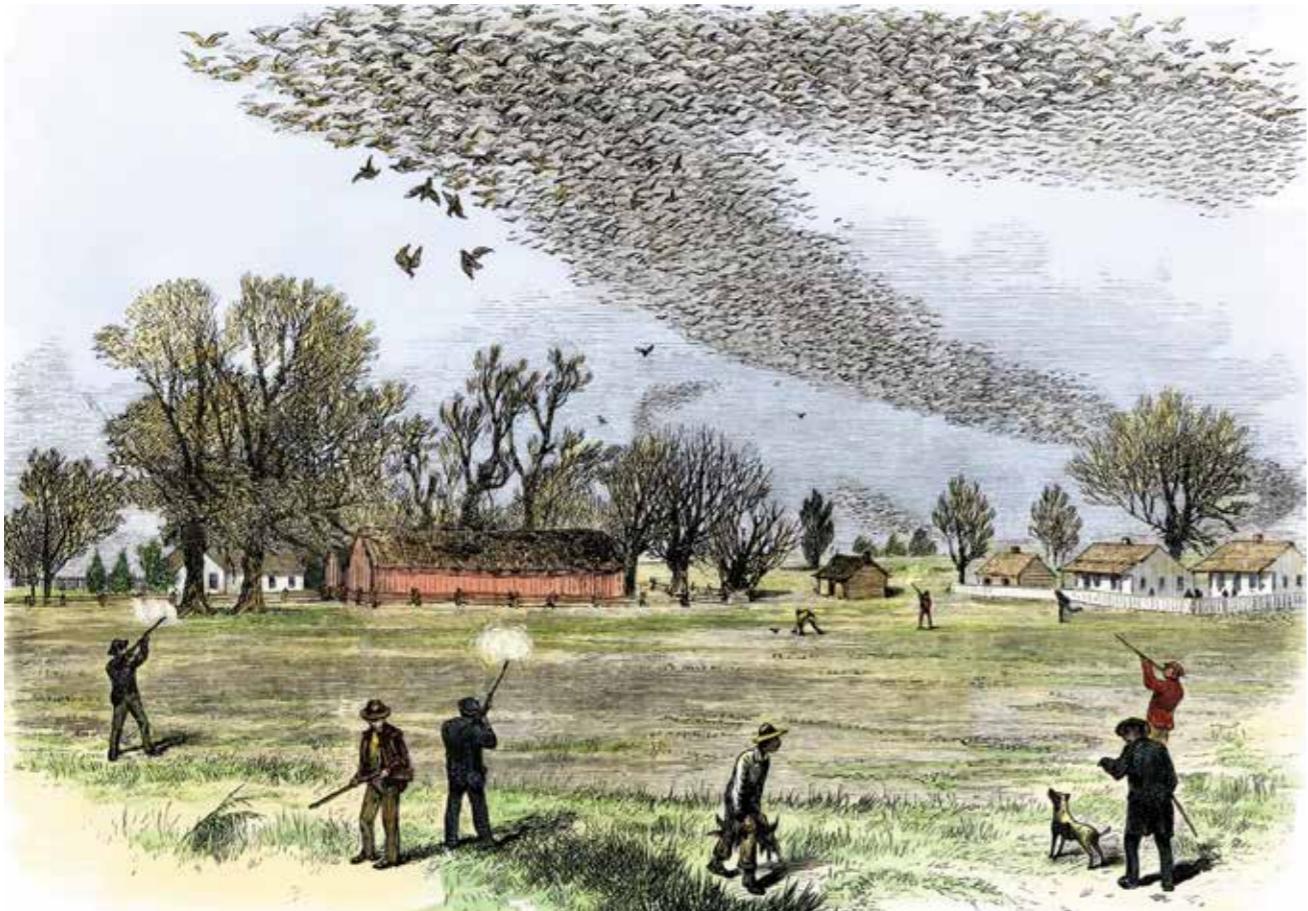
I, zaista, svedočenja opisivača iz 18. i 19. veka puna su spektakularnih prizora beskonačno velikih jata golubova selaca. Ona su satima i danima vijugavo prelazila iznad glava zabezeknutih posmatrača na ulicama varošica u istočnim američkim državama. Jedno od takvih jata procenjeno je na 2.230.272.000 jedinki! To znači da se tada, sredinom 19. veka, na jednom mestu okupio znatan deo ukupne populacije ovog goluba, koja je izračunata na 3–5 milijardi, a po nekim bila je i 10 milijardi jedinki. Smatra se da je u to vreme golub selac bio vrsta ptice s najvećim brojem jedinki na svetu. To je više od trećine, a verovatnije i cela polovina ukupnog broja grla svih vrsta ptica u SAD. Ogromna nomadska jata golubova selaca opisivana su tako apokaliptično da izazivaju potpunu nevericu. Kažu da se nailazak jata čuo sa udaljenosti od nekoliko kilometara, a šum miliona krila stizao je kao daleka zlokobna grmljavina. Tokom dugotrajnog prolaska jata preko neba, temperatura bi se ispod njih snizavala, ne samo usled ogromne senke koja zaklanja sunce, nego i od strujanja vazduha koje su proizvodili bezbrojni zasimi krila.

Selci ne samo da su bili socijalne ptice nego im se ceo životni ciklus odvijao u astronomski velikim brojevima. Jedno njihovo gnezdilište u Viskonsinu prostiralo se na 2 hiljade kvadratnih kilometara (ceo Srem zauzima 3,5 hiljade). Izračunato je da se tamo gnezdzilo 68 miliona parova. Da bi se shvatilo koliko je to, vredi uporediti sa poslednjim procenama veličina populacija u Srbiji, gde se svih 240 vrsta ptica gnezdi ukupno u oko 16 miliona parova. Kolonije su bile

tako guste da je na jednom drvetu bivalo i po 100 gnezda. Pod težinom ptica lomile su se grane i padala celo stabla.

Ko je mislio da se tajna džinovskih populacija krije u velikoj plodnosti, taj će se razočarati: naprotiv, par golubova selaca imao je samo jedno jaje u pologu! Čak nisu imali ni, poput naših gugutaka, veliki broj legala godišnje – ne, samo jedno, eventualno dva! I mnoga druga svojstva tog legendarnog goluba danas su začuđujuća. Zanimljivo je, na primer, i da ta vrsta, sa nekad najvećom populacijom na svetu, uopšte nije bila rasprostranjena preko čitavog kontinenta. Celo to mnoštvo bilo se naguralo na relativno ograničen prostor oko Velikih jezera u severoistočnom delu SAD i u susednim delovima Kanade, a zimovalo je u Južnim državama. Golub selac spadao je u ptice sa malim arealom, ograničenom rasprostranjenosti u istočnim severnoameričkim hrastovim šumama. Jer, glavna hrana golubova selaca bili su ūrovi (raznih hrastova i bukava). Gutali su ih cele zahvaljujući vrlo elastičnim ustima i voljci. I dalje, skoro svači severnoamerički predator gostio se selcima koji nisu imali nikakvu posebnu odbranu – izuzev svog broja. Poznato je da postoji korelacija između veličina populacija predatora i plena. Ali ona nije sasvim pravilna i uglavnom važi u slučajevima umerenih veličina. Međutim, kada populacija plena pređe visoku kritičnu masu, udeo smrtnosti koji izazivaju prirodni predatori postaje zanemarljiv. Izgleda da je to bila još jedna tajna uspeha golubova selaca. Dok je uspeha bilo.

Golubove selce redovno su lovili i Indijanci (Prvi Narodi) i rani doseljenici, ali sve je to bilo umereno i podnošljivo („održivo“). Onda je, u drugoj polovini 19. veka, proradio američki duh preduzetništva, efikasnosti i nezajedljivosti. Uvek je bilo lako uloviti goluba, ali niko nije lovio više nego što može da pojede za večeru, jer nije bilo

Prikaz pucanja na jato golubova selaca u Severnoj Luizijani, Smith Bennett, 1875

frizerida. Ljudi živog poslovog duha, međutim, smislili su načine za pakovanje i, zahvaljujući razvoju železnice, transportovali su selce do velikih tržišta u vagonima hladnjacama (prvi put 1878). Izgledalo je da bilo koja količina golubova selaca u Americi može da se proda, samo ako se dobro organizuje lov, pakovanje i dotur do velikih i rastućih gradova. Uspostavljena je čitava industrija za masakriranje golubova. Bila je to golubija grozница u kojoj su profesionalci svakodnevno ubijali na desetine hiljada selaca. Krvavo perje vejalo je nad Amerikom. Samo iz Petoskija, Mičigen, otpremano je, pojedinih godina, po 14,8 miliona golubova mesečno. U jednom trenutku tržište mesa je ipak bilo zasićeno, pa je tuce golubova palo na svega 50 dolarskih centi. Biznis sa golubovima počeo je da se klima. A onda su

krenule da stižu i neverovatne vesti – da su se nepresušni golubovi premestili negde drugde, sad ih nešto i nema, ali će se sigurno uskoro vratiti. Dugo je američka javnost odbijala da prihvati mogućnost da toliki lov može da utiče na populaciju golubova. Da li vam to zvuči poznato? Najveća populacija divljih ptica koja je ikad postojala, uništena je do poslednje ptice za nepunih pedesetak godina. Po jednima, poslednjeg divljeg selca skinuo je 1900. sa drveta neki četrnaestogodišnji klinac vazdušnom puškom, a po drugima to je bilo 1902. Ali još ih je bilo živih po kavezima. Marta, dugovečna golubica, uginula je poslednja u voljeveri zoološkog vrta u Sinsinatu, 1. septembra 1914. oko 13 sati. I to je bilo to – završena je jedna evoluciona linija na Zemlji.

Ženka i mužjak goluba selca *Ectopistes migratorius*
Ilustracija: Tim Hough

Balgovi golubova selaca

Od tada je mnogo rečeno i napisano o tom najspektakularnijem istrebljenju jedne žive vrste u istoriji čovečanstva. Kad god se govori protiv lova, pomene se primer goluba selca. Istini za volju, nije njega uništio lov kao

takov, nego ono poznato, „baš me briga za golubove, ako to donosi novac“. Brzina kojom je istrebljen golub selac je bez presedana i ima svoj uzrok u ekskluzivnoj zavisnosti te vrste od velikih brojeva. Samo u ogromnim jatima oni su mogli da odolevaju svom niskom fekunditetu, prirodnim oscilacijama populacije i prirodnim predatorima, periodičnim fluktuacijama dostupne hrane (nerodne godine) i ostalim promenljivim faktorima sredine. Samo dok, usled neracionalnog ubijanja, populacija nije spala ispod tog visokog, ali kritičnog graničnog praga. Posle je već za sve bilo kasno. Uz to, šume su se ubrzano sekle za potrebe poljoprivrede.

Ne mogu da se oslobođim lakoće s kojom sam zatvorio onu fioku u sumornom muzeju u Tringu, a naročito zvuka njenog zabravljinjanja („škljoc“ zauvek) od koga sam poskočio. Ostali su ugrađeni u meni i nepogrešivo se aktiviraju kad god se nađem pred dilemom u kojоj je na jednom tasu očuvanje nekog živog bića. Pomažu mi i da razlikujem preduzimljivost od gramzivosti. Velike škole mogu se završiti otvaranjem i zatvaranjem pravih fioka.

Golub selac *Ectopistes migratorius*
Ilustracija: Tim Hough

ZAŠTO SELAC

Karl Linnaeus ga je 1766. (iz drugog pokušaja) nazvao *Columba migratoria*, što na latinskom znači golub kome je svojstveno migriranje, selac. Ornitolazi su, međutim, uočili mnoge razlike u odnosu na ostale vrste roda *Columba*. Jedna od njih je izraziti polni dimorfizam selaca. Pa je Džon Svensson 1827. smislio novi rod *Ectopistes*, u značenju ektopsta, „izmeštenjak“, od grčkog glagola ἐκτοπίζω, odlazim iz mesta, dakle skitač ili emigrant. I to ime odlično je pristajalo selcima koji su se neprestano premeštali i tako ravnomerno raspoređivali pritisak na svoje resurse. Dok su imali priliku za to.

PESMA GOLUBA SELCA

Niste ni hiljada imali dosta, niti miliona,
Nas da izbrojite sve. Milijarde tek pravi bile su broj.
Da, milijardama nas je bilo, kô u preriji bizona,
Peska u moru ili kao na nebu noćnom svih zvezda roj.
Prhnemo li uvis, mi Suncu moćnom krilom smo mračili sjaj,
Dan tvorili u sumrak i nebo celo jatima punili.
Mnogo smo od Sunca tad jači bili pa nismo slutili kraj!
I nikom nije moguć izgled svet u kojem nema nas.
A gle sad, hiljadu devetstočetraeste, sasvim sam tih,
Sam, ukavežen u Sinsinati-zuu, ja gledam u vas.
Ja, golub selac, jedini na svetu, ali poslednji od svih.

Pesmica Paula Flejsmena, sa engleskog posrbljena za ovu priliku.

ADRIATIC FLYWAY – BIRD CONSERVATION ON THE BALKANS

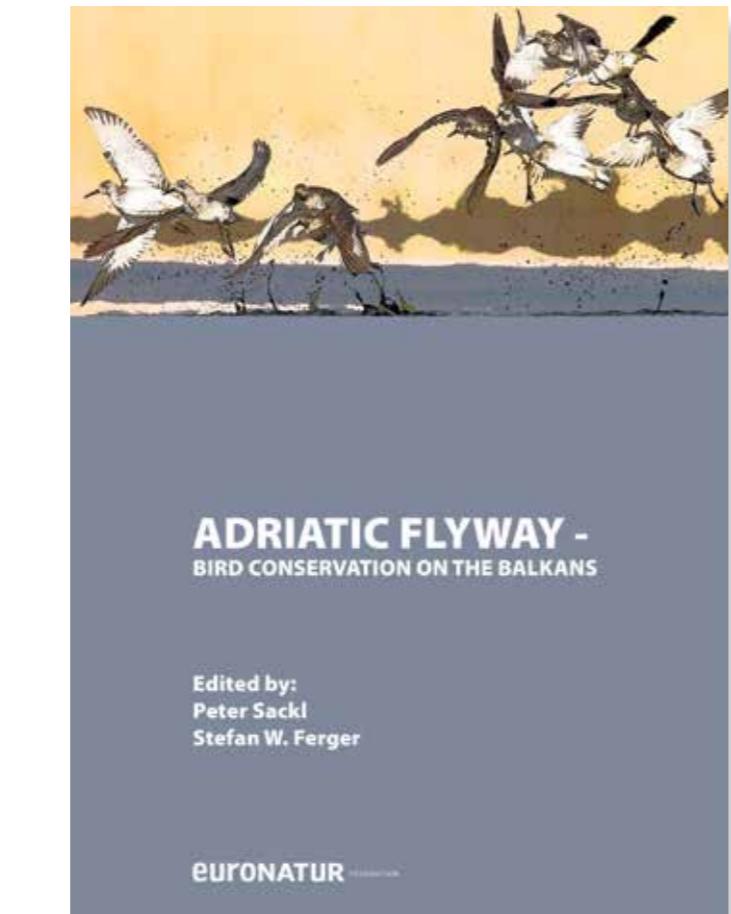
Peter Sackl & Stefan W. Ferger

Euronatur, Radolfzell 2016.

Marko Tucakov

Tek relativno nedavno, ornitolozi su otkrili da, osim dva dobro poznata i utabana migratorna koridora za ptice selice u Evropi (zapadni, koji Sredozemno more prelazi preko Gibraltarskog moreuza, i istočni, koji morsku barijeru između Evrope i Azije premošćava na Bosfor), postoji i treći, koji koristi nešto manje ptica, ali čije tajne i značaj još nisu dovoljno proučeni. On se delimično poklapa sa navedena dva, ali u južnoj Panonskoj niziji odvaja se i ide preko Bosne i Hercegovine i Dalmacije. Neke ptice prelaze Jadransko more preko poluostrva Pelješac i ostrva Hvar i Lastovo, a ptice se u Italiji zaustavljaju na obali Pulje. Drugi deo koristi srednjodalmatinska ostrva, koja od obale Italije deli samo nešto više od 100 km. Ipak, na ovom migratornom putu staništa koje ptice posećuju nalik su minskom polju. Pored onih koja su zaista minirana tokom ratova pre četvrt veka, na onima koja nisu – vrebaju krilovci, staništa neumitno nestaju kao rezultat napravne otvorenosti investicijama u korišćenju prirode, a skromni kapaciteti zaštitaru prirode vremenom se ne pojačavaju. Fondacija Euronatur odlučila je da postepeno otkriva tajne Jadranskog migratornog puta i aktivno, sa brojnim partnerima u regionu (među kojima je jedan od najaktivnijih DZPPS), već skoro deset godina bori se za dobrobit ptica koje žive ili prolaze posred Balkana.

Tako je 2009. organizovana prva konferencija „Adriatic Flyway“ u Crnoj Gori, dok je druga organizovana 2014. u Albaniji. Dvadeset radova, koji su štampani u zborniku sa ove konferencije, osvetljavaju značaj Jadranskog migratornog puta na način da analiziraju status pojedinih vrsta koje koriste ovaj put tokom seobe (upečatljive su kaščar, ždral i ptice grabljivice), vrsta koje se gnezde na istočnoj obali Jadrana (naročito u solanama), regionalno problematično pitanje krilovaca, kroz

dobre primere, razvoj lovačke legislative, ali i dokaze devastirajućeg efekta masovnog ubijanja krupnih ptica selica, dok je dobar deo zbornika posvećen gubitku staništa i analizi ove pretnje na efikasnost korišćenja ovog migratornog koridora. Dva rada odnose se na Srbiju, i dobro ilustruju napore koji su učinjeni da se poboljšaju šanse za opstanak dvaju vrsta selica vezanih u značajnoj meri za ravnicaška travna staništa u Vojvodini: modrovane i sive vetruske. Važno je reći da radovi imaju značaj koji prevazilazi stroge akademiske okvire, a vrednost biodiverziteta Balkana predstavljena je onako kako je

Link za publikaciju:
<https://www.euronatur.org/en/what-we-do/endangered-species/migratory-birds/campaign-on-bird-hunting/adriatic-flyway-conference-2014/>

lokalni istraživači najbolje mogu objasniti. Među njima nema puno univerzitetskih radnika – mnogo je više posvećenih entuzijasta, terenskih ornitologa. Prikazani radovi se, iz tog razloga, veoma lako čitaju i razumevaju, te služe dobro onima koji žele da se uvare u važnost Jadranskog migratornog puta.

Prema najavama, treća ornitološka konferencija o Jadranskom putu ptica selica održće se 2018. u Srbiji! Dotle će ovo biti koristan vodič za one istraživače koji žele da pomognu našim pticama koje koriste „treći put“ za svoju seobu.

PTICE SRBIJE: PROCENA VELIČINA POPULACIJA I TRENOVA GNEZDARICA 2008–2013. Slobodan Puzović i drugovi

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Novi Sad i Deprtman za biologiju i ekologiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. 2015/2016 [2017]

Voislav Vasić

Dugo i željno očekivana knjiga o procenama veličina populacija ptica koje se gnezde u Srbiji, najzad se pojavila, na radost ornitologa gladnih informacija i za ptice zabrinutih ljubitelja. Ona je drugi deo nezvanične trilogije „Ptica Srbije“, sa već izašlim „Kritičkim spiskom“ i najavljenim „Atlasom“. Zajedno sa tim, već objavljenim, i u *Detliću* prikazanim, kao i drugim nagovuštenim publikacijama, knjiga koju vam ovde predstavljam svedoči o jednom snažnom talasu razvoja nacionalne ornitologije pod okriljem Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije.

Na prednjoj korici knjige je bela pliska na pesku, vešto i nežno stilizovana digitalnom rukom Kalmana Moldvaja. Njegove su i ostale ilustracije u knjizi, date tehnikom grafičke table u stilu pera i olovke. Čini se da ćemo dobiti novog, svežijeg ilustratora ukoliko Moldvai nastavi da se razvija u tom pravcu.

Slobodan Puzović je kao selektor, trener i coach okupio pobedonosni ragbi-tim, trinaestoricu od najaktivnijih ornitologa, članova Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije (Dimitrije Radišić, Milan Ružić, Draženko Rajković, Miloš Radaković, Uroš Pantović, Marko Janković, Nikola Stojnić, Marko Šćiban, Marko Tucakov, Jožef Gergelj, Goran Sekulić, Atila Agošton, Marko Raković). Oni su ‘napali’ sve ulazne informacije koje su mogli da dohvate, a malo koju nisu. Tome treba dodati još i podatke koje je poslalo 45 glavnih korespondenata čija su imena data u „Predgovoru“, a pominje se skoro još toliko ostalih informera. Veliki broj autora i saradnika u radu na ovoj knjizi čine samouki poznavaoci ptica, studenti ili akademski zoolozi koji nisu profesionalno zapošljeni kao ornitolozi. Organizator i jedan

od sazvadavača je udruženje građana, odnosno organizacija civilnog društva DZPPS. To je potvrda efikasnosti jednog važnog društvenog fenomena – građanske (civilne) nauke, koja u Srbiji ima već zavidnu tradiciju. Prividno paradoksalno, od ove knjige najviše koristi imaju država Srbija, ne samo za praćenje efekata svoje politike zaštite životne sredine nego i za ispunjavanje uslova za evropske političke integracije.

Na osnovi svih prikupljenih podataka za svaku vrstu gnezdarica Srbije dat je pregled rezultata po jedinstvenom jednostavnom modelu, tako što su kvantifikacije procena veličina i trendova, kao i ocena verodostojnosti datih tabelarno po međunarodnim standardima. Iza tabela sledi sažet tekst o rasprostranjenosti gnezdarica, i predešima i staništima u kojima se gnezde. Na kraju je komentarisana prethodno data ocena trenda promena veličina populacija. Da bi procene veličina populacija ptica bile što realnije, autori su morali da reše niz ozbiljnih problema.

Među prvima bila je prostorna neravnomernost proučenosti broja ptica, od gusto pokrivenih Vojvodine, do Kosova i Metohije, odakle jedva da dopiru bilo kakve pouzdane vesti o pticama. Autori nisu oklevali, pa su preduzeli ciljana terenska istraživanja i inventarizacije gnezdarica na područjima koja su bila neproučena, a obećavala su značajne

Neke od zamerki koje ne mogu da pokvare ukupan dobar utisak knjige, odnose se na povremene terminološke nejasnoće, stilske greške i loš kvalitet štampanja grafičkih priloga. S druge strane, hvale vredni su nadasve korisni indeksi vrsta na kraju knjige.

Domaća ornitologija je ovom publikacijom potvrdila da je, preko Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, ravnopravno ortak organizaciji BirdLife International i da ima produkciju po međunarodnim standardima. A Departman za biologiju i ekologiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu nije ni najmanje pogrešio kad je prihvatio ulogu sazvadavača pa može da bude ponosan na takav svoj poduhvat. Autori su, na jednoj promociji knjige, objasnili koliko su muke imali i napora uložili da savladaju sve prepreke i dostignu postavljene ciljeve i standarde. Preporučujem čitaocima *Detlića* da se sami uvare da taj trud ni u jednom trenutku nije bio uzaludan.

HOTSPOTOVI I PROTOKOLI eBIRDA

Dragan Simić

Često od koordinatora *Atlasa ptica gnezdarica Srbije* slušam zburjena, pa i oštroskrbička pitanja, šta u eBirdu znače hotspotovi (doslovno, vruće tačke) i, ako je ptica prijavljena u jednom hotspotu, da li je bila baš tu ili negde dalje?

Pitanja postavljaju uglavnom korisnici aplikacije Naturalist i podvlače razliku u konceptu unošenja podataka u eBird, bilo u aplikaciju za android (sa kojom nemam previše iskustva jer brže piskaram nego što kuckam po malom ekranu), bilo na web sajt. Treba da dodam, sa sajtom eBird imam mnogo iskustva, dok sam aplikacijom Naturalist pokušao da se služim jednom, nisam se snašao i brzo sam odustao, jer sam već koristio eBird.

Ako dobro razumem koncept Naturalista, svako opažanje je podatak za sebe. Korisnik unosi vrstu i broj jedinki, a aplikacija sama beleži datum i geografske koordinate. Kod eBirda je

sličnost samo delimična. Naime, eBird traži čitave spiske vrsta opaženih na datoј lokaciji, pa je takva lista jedinica unosa, a ne svako pojedinačno opažanje vrste.

Pre nego što pojasnim ovu tvrdnju samo ću dodati da je moguće uneti i nepotpun spisak, samo sa jednom vrstom, ali korisnik se pitanjima koja mu aplikacija postavlja ohrabruje i usmerava ka unošenju kompletнog spiska svega opaženog.

Šta je, dakle, data lokacija? Kada prvi put unosite opažanja na nekoј lokaciji, birate između postojećih hotspotova i mogućnosti da ta lokacija bude samo vaša privatna tačka. Drugim rečima, hotspot nije obavezno i sjajno mesto za ptičarenje, što ime pogrešno sugerise, već samo javna i svima dostupna površina. I tu ima izuzetaka, pa se tako, u nazivima pojedinih ribnjачkih hotspotova, nalazi i napomena „privatno vlasništvo, ulaz

samo uz prethodnu najavu“. A privatna tačka može npr. biti vaše dvorište u koje šira javnost nema pristup. Moje privatne tačke su najvećim delom neka slaba i neperspektivna mesta koja povremeno obilazim samo zato što su mi blizu, ali ne mislim da su vredna da ih preporučim i drugima. Ako je lokacija perspektivna, a nema već postojeći hotspot, svoju privatnu tačku možete da nominujete za hotspot.

Mnoge kod hotspotova ipak najviše zbujuje odakle dokle se pružaju, pošto su na karti obeleženi čiodom koja je zabodena ili usred hotspota ili, kod većih površina, na ulaznoj tački, npr. tamo gde pristupni put izlazi na nasip. Ukoliko poznajete teren, očigledno je odakle dokle se pruža hotspot, ali to ume i da zbuli. Radi se na uvođenju poligona u eBird mapu, kojima bi se definisale granice hotspotova, ali, dotle, važno je da shvatite da hotspot nije tačka, već manje područje.

Otuda unošenje opažanja u eBird jako liči na unos podataka u terensku beležnicu. Prvo birate lokaciju (bilo u spisku postojećih, bilo na mapi), pa unosite datum, ispod imate i rubriku komentar za vremenske prilike i drugo, ali tada stižete do ključnog – izbora protokola. Ovi protokoli u stvari definišu vašu listu. Prva dva su ključni, a naredna dva tek pomoći, ako se vaše posmatranje ne uklapa u prve.

Prvi protokol u ponudi je Trailing, koji birate ako ste se tokom ptičarenja kretali – drugim rečima, to je linijski transekt. Kada odaberete ovaj protokol, sledeća pitanja će biti u koliko sati ste otpočeli, koliko dugo ste ptičarili i koliki ste put pri tome prešli (odgovor na poslednje pitanje može biti i približan, ali ja to sasvim precizno izmerim u Google Earth-u).

Dруги protokol je Stationary, koji birate ako niste prešli više od 30 metara, odnosno ako ste posmatranje vršili iz jedne tačke, npr. posmatrali

patke zimovalice ili slušali jutarnji hor. Slutite, to je posmatranje u tački ili stacionarno posmatranje. Kada odaberete ovaj protokol, sledeća pitanja će biti u koliko sati ste otpočeli ptičarenje i koliko dugo ste ptičarili, ali izostaje ono o predenom putu.

U pomenute pomoćne protokole spada Historical, kada ste išli u ptičarenje, ali niste zapisali npr. koliko ste vremena u njemu proveli (unosite podatke iz starih beležnica) ili Incidental, kada niste išli da posmatrate ptice ali ste slučajno, recimo, iz kola u pokretu, opazili neku vrstu koju biste da zabeležite.

Nakon uvodnih pitanja sledi unos vrsta, broja jedinki i gnezdišnih kodova. Ovo poslednje, Breeding codes, kako je važno za potrebe *Atlasa ptica gnezdarica* jer će, po ugovoru s eBirdom, sva opažanja praćena gnezdišnim kodom biti dostavljena koordinatorima atlasa, ali ne i ona bez pratećeg koda! Zato, ne budite lenji i kod

svih vrsta unosite kodove.

Odgovorimo na uvodno pitanje: ako je ptica prijavljena u nekom hotspotu – ne, nije se morala nalaziti na tački označenoj čiodom, već u širem području te tačke. Onda se postavlja pitanje šta je bolje – eBird ili Naturalist?

Pada mi na um priča o jednom vršnom ptičaru iz Zrenjanina, koji je terenske beleške zapisivao samo njemu znanom šifrom. Kada je umro, ni njegov sin nije bio u stanju da ih rasumači. Ogromna količina kvalitetnih podataka time je bila nepovratno izgubljena. Zato smatram da je najbolje da podatke delite sa drugima i činite ih dostupnima u svrhu naučnog istraživanja i zaštite ptica unošenjem u georeferencirane online baze podataka.

Ako još niste počeli, moja preporuka je da što pre počnete da unosite podatke, u bazu podataka po vašem izboru.

PROFESSIONALNA OFSET ŠTAMPA

ISO 12647-2 Color management system

WWW.stamparijabojes.rs

JEDAN BELI FIĆA I TERENSKE PRILIKE U PROŠLOM VEKU

Voislav Vasić

Prvi terenski auto koji je Odeljenje za taksonomiju i biogeografiju Biološkog instituta¹ kupilo 1969, bio je – fića². Većina čitalaca *Detlića* čula je za fiće, jedan broj ih je i video (bar na slici), a našlo bi se možda i onih koji se sećaju da su se njime vozili, ali će se svako složiti da, sa svojih dvadesetak konjskih snaga, to nije bio terenski auto, ako je uopšte i bio auto. Svejedno, nas trojica, ornitolog, mamalog i herpetolog Odeljenja rešili smo da ga koristimo kao auto za terenska istraživanja. U to doba jedino sam ja u Odeljenju imao vozačku dozvolu, pa sam bio i prvi vozač tog terenca. Bila je to revolucionarna promena u do-tadašnjem radu koja je omogućavala neslućenu pokretljivost i priliku da se u toku jedne terenske kampanje obide više međusobno udaljenih lokaliteta. Ostala odeljenja su nam zavidela.

Danas je teško zamislići ta vremena. Pre tog čarobnog belog fiće odlazilo se samo na stacionarne terene: uspostavila bi se višednevna baza iz koje se išlo peške na jednodnevne ekskurzije. Terenska putovanja počinjala su na železničkoj stanici. Išlo se vozom, obično uz presedanje i čekanje satima na nekoj pustoj stanici, u glavo doba noći, i silazilo na nepoznatoj seoskoj postaji odakle se kretalo peške s celokupnom opremom i bagažom. Uopšte, glavni putnički saobraćaj odvijao se železnicom. Nećete verovati, ali i na obližnji Kosmaj odlazio sam nekim noćnim vozom, silazio u Đurincima, a odatle 12 km peške po mraku, da bih stigao na Kosmaj pred svitanje, kad se samo kosovi čuju.

U retkim prilikama su postojali lokalni autobusi ili se mogao naći

neki kamion čiji bi šofer pristao da nas preveze deo puta. A i puteva je bilo jedno deset puta manje nego danas. Asfalt? Ne zasmejavajte me. Najmanje je bilo asfaltiranih puteva. Kada sam počinjao da idem na terene, tek je bio asfaltiran put od Beograda do Niša, a od Niša je bilo samo prašnjavog izlokanog makadama. Kad nas podje više i planiramo duži terenski rad, u zavisnosti od kvaliteta puta i uspona, iznajmljivali smo lokalna rabadžijska kola³ ili kiridžijske konje⁴ da nam ponese opremu. Jahao je ponekad samo hromi šef Odeljenja dr Boris Petrov. Kad sam išao sam, uvek sam sav teret nosio na leđima.

Za bazu smo uzimali ono što je bilo na raspolaganju. Obično smo odsedali „kod seljaka“. Zamolili bismo nekog domaćina da nas primi u kuću

čiji je položaj zgodan za dnevne ture po okolini. U bogatijim krajevima to je umelo da bude vrlo udobno, jer su mi pripremali hrana kakvu nisam imao ni kod kuće. U divnom sećanju su mi ostale večere kod Bugarskih iz Kupinova na Obedskoj bari, a Baba-Đurdinka iz Kovilja ne samo da je pripremala doručke u stilu „al se nekad dobro jelo“ nego je htela i da me tamo oženi. U planinskim krajevima je bilo obrnuto, tamo smo nosili brašno da bi nam ispekl pogaču s ujmom⁵ 1:1 (daš 2 kg brašna da ti od 1 kg ispeku pogaču ispod creplje⁶). To znači da je za petodnevni teren trebalo u ruksaku nositi bar 10 kg brašna! Još smo nosili šećer u kockama i kafu za poklanjanje. U Gornjem Dušniku ispod Suve Planine na primer, bukvalno nije moglo ništa da se kupi od hrane. Čak i tamo gde su pravili sir, obično nisu smeli da ga prodaju zbog strogog ugovora sa državnim otkupljivačem! Mnoga planinska sela ne samo da nisu imala prodavnici nego ni struju. Od ostale hrane nosili smo samo nekvarljive namirnice (nije još bilo ručnih frižidera), uglavnom slaninu, kačkavalj i konzerve (ribe, paštete, „mesni narezak“), marmeladu i supe iz kesice (što je podrazumevalo i nošenje primusa⁷ i goriva za njega). Kad su se pojavile konzerve sa kuvanim jelima – mislili smo da je stiglo blagostanje!

Ponekad smo konačili i po manastirima. Vrlo su zgodne bile i gostinske sobe u lugarnicama i „šumarijama“ gde smo mogli da se hranimo zajedno sa šumskim radnicima (kupus sa suvom ovčetinom uz rakiju s ljutom paprikom). Jednom smo, na Biokovu, zauzeli jednu od praznih radničkih baraka s polupanim prozorima, napuštenih posle izgradnje releja na Svetom Iliju. Za sat vremena uspeli smo da premeštanjem kompletiramo cele prozore na jednoj prostoriji, taman pred početak neverovatne provale oblaka sa bezbrojnim gromovima koji su pogodili svaki istaknutiji predmet u neposrednoj blizini barake, osim nje same. U romantičnijoj varijanti, od starešine katuna sмеštenog na gornjoj šumskoj granici, izmolili bismo dozvolu da se uselimo u neku od napuštenih koliba. Popravili bismo je daskama s drugih bataljenih koliba i pretvorili je u prijatan privremeni dom. Takva baza na nadmorskoj visini od, recimo, 1800 m, kao na Ivan-begovom katunu ispod Kape Moračke, odlična je startna pozicija za obilazak svih okolnih grebena i vrhova, među kojima je i Lastva s tada otkrivenom kolonijom belih čiopa (*Tachymarptis melba*) na 2220 m. Tamo gde ni toga nije bilo, razapinjali smo šatore i pravili logor, što nije uvek bilo najzgodnije jer bismo morali da ostavljamo nekog člana ekipe da ga preko dana čuva. Taj je uvek bio besan što je izvukao najkraću slamku. Spavali smo i pod vedrim nebom. Dobro, ne uvek spavali u pravom smislu reči. Jednom smo se na Obedskoj bari popeli na stoljetnu lipu, na platformu za protivpožarno osmatranje, računajući da će tu biti manje komaraca. Ispostavilo se da staru lipu odlučno brani besna mravlja vojska s kojom je bilo nemoguće sklopiti mir ili bar obustavu vatre.

U rana terenska vremena obično nisam razmišljao o bezbednosti na terenu. Bilo je opasnije uveče u kafani punoj pijanih testosteronisanih drvoseća, nego preko dana biti sam u šumi i planini. U južnoj pokrajini nije, međutim, uvek bilo bezbedno. Godine 1969. spavali smo bezbrižno napolju pored onog fiće, usred Kosova, i niko nas nije popreko pogledao. Ali pred kraj prošlog veka, po Šar-planini nas je pratio golobradi graničar Budo s automatom. Međutim, uvek smo poštovali neka pravila, svojevrsni bon-ton kojim su se izbegavale neprijatne situacije. Bilo je važno nikog ne povrediti i ne narušiti lokalna običajna pravila. U tadavna doba niste mogli proći nepričeni pored neke kuće raštrkanog planinskog sela, pojate ili katunske kolibe. Neko od žitelja išašao bi i pozvao vas da svratite na kafu ili rakiju. Time oni ispunjavaju običajni red i nije lepo da im to uskratite, makoliko vam to oduzimalo dragocenog vremena. A to je ujedno i prilika da ih uverite da od iznenadnog prisustva čudnih i nepoznatih ljudi ne moraju da zaziru. U katunima je to trenutak i da vas onjuše i zapamte vaš miris svi čobanski psi (profesionalci). U protivnom, sutra ćete na terenu imati problem da prođete pored stada koje oni nepodmitljivo čuvaju. Na Prokletijama, Šar-planini i nekim makedonskim planinama, gde su psi zaista opasni, to je bio zakon. Dešavalo nam se da nas šarplaninci potpuno blokiraju na najnezgodnijem mestu (oni su ga taktički i odabrali na nekom vama nepoznatom prevoju ili u skrivenom tesnacu).

Kad smo kod topografije, današnjem terenskom rutinerskom korisniku satelitskih navigacija teško će biti da razume kako smo se uopšte snalazili na terenu samo sa zastarem vojnim topografskim kartama i kompasom s magnetnom iglom. Začudio bi se koliko informacija takve mape mogu da pruže. Doduše i dezinformacija. Nema većeg očajanja na terenu nego kad shvatite da je trebalo da skrenete levo i uzbrdo, umesto desno i nizbrdo, i da će vas to koštati još 10 kilometara i visinske razlike od 500 m pod punim teretom i da nećete stići pre mraka. U tom trenutku obično konstatujete da ste ostali bez vode ili da počinje da pada kiša. Terenski rad je zaista bio naporaniji i zahtevao je veliku izdržljivost i lišavanja. Kondiciono smo se za terene obično pripremali na Avali, takmičeći se ko će se do vrha prvi popeti „liftom“, kako smo zvali najkraću stazu koja pravolinjski preseca serpentine, ali ima i najstrmiji nagib. Nije bilo savremenih repelenata pa smo uvek bili izujedani od komaraca, obada i krpelja. O higijeni bolje da čutim. Onaj Ivan-begov katum je od vode imao samo kišnicu koja se zadržala u škrupama i kamenicama. Išli smo noću da se peremo, istovremeno se sapunjajući i odbijajući puštene i nasrtljive džukce. Ali ništa nije moglo da nas obeshrabri.

Prvo veliko putešestvije izvedeno onim belim fićom bila je legendarna operacija „Španac '69“. Ime je dobila po španskom vrapcu (*Passer hispaniolensis*) koji je tada pokazivao znake širenja granica rasprostranjenja. Učesnici: Georg Džukić i Voislav Vasić. Trajala je 29 dana krajem proleća i početkom leta 1969. Donela je dotad nezabeleženu kolicišnu ornitoloških i herpetoloških informacija sa rekordnog broja lokaliteta iz jugoistočnih delova tadašnje Jugoslavije. A ostavila mnogo dragocenih iskustava i divnih sećanja.

1. Sada Institut za biološka istraživanja „dr Siniša Stanković“, Beograd.

2. Hipokoristik od „FIAT“, u stvari „Zastava 750“, proizvođena u Kragujevcu po Fijatovoj licenci.

3. Drvena kola s volovskom zapregom.

4. Tovarni brdski konjići sa samarima.

5. Deo kojim se u robi plaća usluga.

6. Grnčarski sač.

7. Mali rešo na petrolej.

SNIMANJE MODROVOLJKE

Tekst i fotografije: Saša Preradović

www.skolafotografije.com

Modrovoljku (*Luscinia svecica*) sam prvi put video kao dečak, kada mi je tata kupio ruski dvogled BPC 12x40. Bilo je to u proleće 1979., a posmatranje raspevanog mužjaka desilo se na Kožari (Krnjača, Beograd).

Ptica takvih atraktivnih boja ne zaboravlja se lako – kada sam počeo da se bavim fotografisanjem prirode, svakako je bila jedan od poželjnih ciljeva. To sam pokušao da ostvarim tokom 2013. kada sam se družio sa Nikolom Stanojevićem, sa kojim sam povremeno išao na terene. Zamolio sam ga da mi pronađe modrovoljku, što njemu nije bilo teško, pa smo se 24. aprila obreli u Barandi. Locirao je dva raspevana mužjaka na lepim mestima, pogodnim za fotografisanje. Tom prilikom koristio sam izuzetno dobru opremu, šator-čeku, diktafon Tascam DR-2d, foto-aparat Nikon D800 sa objektivom Nikkor AF-S 500mm/4

VR i telekonverterom Nikon TC-14EII. Međutim, rezultat je bio polovičan. Ptice su nakratko došle, imao sam priliku da napravim 2–3 snimka svake jedinke i to je bilo sve od moje akcije. Presudno je bilo moje neiskustvo u pristupu i korišćenju svega raspoloživog, što se u međuvremenu promenilo u moju korist, pa ovom prilikom želim sa vama da podelim nedavni ostvareni rezultat.

Za novu akciju izabrao sam skoro isti datum kao prošli put, tj. 25. april 2017. Sa drugom sam ponovo otišao na ribnjak u Barandi, koji je u proteklom periodu pretrpeo sve i svašta (paljenje trske, problemi sa vodom i sl.) i veoma lako, dvogledom Nikon Aculon 8x42, locirao nekoliko mužjaka. Ovaj put uključio sam i moje veliko uzgajivačko iskustvo u razumevanju ponašanja ptica, pa nisam žurio da izbaberem mužjaka za fotografisanje. Najpre, namerno sam došao oko pod-

neva, kada kod ptica opada aktivnost. Time sam sebi olakšao selekciju. U rannim jutarnjim časovima sve pevačice su veoma aktivne i ceo kraj bruji od raspevanih mužjaka. Kako vreme odmiče, posle 10 sati, pesma lagano jenjava, a oko podneva ostane samo još poneki retki *zanesenjak*. Ti podnevni pevači su mužjaci sa najvećim polnim nagonom; ili su po samoj svojoj prirodi *najžeći*, ili, uglavnom, još neuparene jedinke, što znatno olakšava snimanje.

Pažljivo sam i dugo dvo-gledom osmatrao ceo teren. Toliko dugo da mom drugu nije bilo jasno zašto nam dan odmiče – imamo sve, a ne preduzimamo ništa. Međutim, izbor pravog mužjaka i pozicije je prvi presudni korak, i tu ne treba žuriti. Odabro sam jednog dominantnog mužjaka u okolini, a za poziciju uzeo tromeđu njegove teritorije i dvojice suseda. Generalno, moj metod u snimanju svih teritorijalnih ptica jeste da

prema njima ispoljim što manje agresije, iako sam perfektno kamufliran. Nikako ne praktikujem brutalne upade u najkomotniji deo njene teritorije jer to frustrira pticu, što nije ni etički a, verujte, nije uspešno ni u fotografском smislu. Ptica uvek mora da zadrži osećaj sopstvene dominacije i komoditeta kako bi nastavila da se ponaša prirodno, a male provokacije su dovoljne da se izazove njena pažnja i dolazak na predviđeno mesto.

Tako sam odabralo mesto na samom nasipu, prirodnoj granici između kubika i jaruga koje su teritorijalno držale modrovoljke. Razmišljam gde bi mužjak mogao da sleti, privučen pesmom njegove vrste, koju bih mu puštao preko diktafona. Trska ne bi bila najbolji izbor jer bih time dobio plavo nebo u pozadini, a budući da i sama ptica na svojim grudima nosi plavu boju, to bi mi bilo previše. Osim toga, duvao je i vetar, pa bi bilo problema sa oštrinom, jer se visoka, lagana trska zaljulja i pri najmanjem povetarcu. Niske tvrde grane obližnjeg žbuna dovoljno su krute da se odupru vetru i omogućavaju lepu zelenu pozadinu, pa sam svoj šator-čeku smestio na desetak metara udaljenosti, razmišljajući o pozadini i ugлу svetlosnih zraka. Nožem sam pročistio jednu granu na kojoj sam očekivao mog manekena, što se pokazalo kao ne baš dobra ideja, jer su se posle sve te intervencije videle na fotografijama.

Poneo sam *brdo* opreme. Svoj stari Nikon D800 i novokupljeni Nikon D7100. Ovaj drugi, uprkos manama fokusa, pokazao se kao bolje rešenje za snimanje prirode. Ne samo zato što ima manji senzor pa se žižne daljine korišćenih objektiva množe sa krop-faktorom od 1,5x, čime se dobija veće uvećanje, nego je u pitanju tip senzora bez low-pass filtera, što na slici lepo ističe strukturu perja kod ptica i krila kod leptira i ostalih insekata. Od optike sam poneo Nikkor AF-S 600mm/4, Nikkor AF-S 300mm/4 i telekonverter Nikon TC-14EII. Diktafon sam ovaj put *produžio* isturenim zvučnikom. Posle onog sletanja pupavca na moju glavu (bio sam kamufliran u gilly-odelu) shvatio sam problem puštanja zvuka sa mog mesta, pa sam kupio eksterni zvučnik i kabel od 10 m kako bih imao dovoljnu distancu do ptice.

Foto: Aleksandar Jakovjević

Tu je i nova, gimbal glava Manfrotto 393 za moj Gitzo stativ. Toliko *artiljerije*, a na kraju sam modrovoljku snimio i mobilnim telefonom.

Ušao sam u šator, kompletno se zatvorio, druga sam zamolio da se udalji i počeo da puštam *muziku*. Nakon kraćeg vremena pojavio se prvi mužjak. Skoro svi ornitolazi koriste ovaj metod provokacije, a ja ču ovde izneti vlastito iskustvo: ranije puštanje pesme u kontinuitetu nije davalо najbolje rezultate, jer ptica dođe nakratko, ukapira prevaru i više ne reaguje. Sada puštam pesmu samo dok ptica ne dođe, a čim sleti, isključim diktafon. Zatim pravim velike pauze, pa ponovo. Ovaj metod ne angažuje mnogo pticu i ne remeti njeno uobičajeno ponašanje, jer se takve sporadične provokacije, na granici njene teritorije, uvek dešavaju u prirodi.

Nakon sat-dva snimanja iz šatora, sa najvećim *topom* kojeg imam, primetio sam da je dominantni mužjak počeo komotno da se ponaša, da sleće na moj šator i sl., što nije bio slučaj sa ostalom dvojicom. Izašao sam iz šatora i bez ikakve kamuflaže nastavio da snimam. Veoma strpljivo, uz sasvim lagane pokrete, iz sata u sat napredovao sam u zbijavanju, tako da sam, kasnije popodne, uspeo da dođem do pozicije snimanja sa oko 1,5–2 metra i dalje, bez ikakve kamuflaže, što mi se nije dešavalo ni sa najpitomijim vrstama. Promenio sam opremu, uzeo manji objektiv za fotografisanje iz ruke, a na kraju sam snimao i mobilnim telefonom. Ptica se toliko navikla na mene da je lepršala nadohvat ruke, kljuckala okolo insekte, pa me je drug, koji je ceo prizor posmatrao sa strane, začuđeno pitao šta li sam joj uradio. Kako bih ušao u šator da nešto uzmem, ili pojedem, ptica bi otisla, a kako bih izašao, tako bi se i ona pojavila. Kada sam odlazio, pratila me je neko vreme lepršajući tik iz mene.

Verovatno je to bio neupareni mužjak željan nadmetanja, jer, za razliku od ostale dvojice koji su veći deo dana provodili u trsci, ovaj nije imao nikakvih obaveza kod kuće.

BIO SPIN d.o.o.

Odgovorno poslovanje

Bezbedno korišćenje hemijskih preparata

Brzo i efikasno rešavanje konfliktova ljudi i nepoželjnih organizama

BIO SPIN doo iz Novog Sada osnovano je 1990. kao preduzeće sa osnovnom delatnošću u oblasti komunalne higijene i javnog zdravlja. BIO SPIN obavlja poslove deratizacije, dezinfekcije i dezinfekcije, kao i poslove fumigacije, suzbijanja korova i suzbijanja komaraca.

Preduzeće zapošjava visokostručno osoblje i poseduje tehničke kapacitete za izvođenje poslova DDD usluga.

BIO SPIN doo 2007. certifikovalo je svoj sistem menadžmenta kvalitetom u skladu sa zahtevima standarda SRPS ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, ISO 22000, CEPA, Gafta i HACCP sistemom.

Adresa: Laze Lazarevića 18

Novi Sad, 21000

Tel: +381 (21) 6466 233

Fax: +381 (21) 6466 533

E-mail: biospin@mts.rs

BIO SPIN doo Vam predstavlja:

Agrilaser®

Agrilaser uređaji su visoko efikasni i korisni uređaji za odbijanje ptica. Laki, jednostavnii za upotrebu, bez komplikovanih instalacija. **Agrilaser** uređaji ne ugrožavaju životinske vrste i bezbedni su po životnu sredinu. Primenu **Agrilaser** uređaja podržavaju EU organizacije za zaštitu životinja.

BIO SPIN doo je generalni zastupnik proizvoda **Agrilaser** za teritoriju Srbije.

Agrilaser Handheld
Domet do 2.500 metara

Agrilaser Lite
Domet do 1.000 metara

PTICE MRAVI

Tekst i fotografije: Jožef Gergelj

Fotografija u pozadini: Roj crnih mrava preplavio je nebo

Godine 2016, dana 7. septembra, imao sam priliku da fotografišem masovni roj crnih mrava u okolini Čoke, a 14. septembra rojenje žutih livadskih mrava pored bećejskog ribnjaka, na pašnjaku duž kanala Dunav-Tisa-Dunav. Prvo što sam video bilo je veliko, haotično jato galebova. Ptice su se kretale gore-dole, levo-desno, kao da nešto jure u vazduhu. Kad sam se približio, sa nasipa kanala DTD primetio sam oblak velikih žutih mrava kako se kovitlaju sve više i više. Dole, uz nasip, sve do ribnjaka, veliki pašnjak, širok više od jednog kilometra, bio je prekriven krilatim mrvama. Izlazili su iz podzemnih gnezda, peli se po vrhovima trave, suvog korova, a odatle odletali ka nebnu da bi tamo izabrali svog partnera.

Masovna pojava insekata uvek privuče pažnju ptica. Neke ptice kao što su bele pliske (*Motacilla alba*), „pokupe“ mrave još u travi, dok druge, poput običnih galebova (*Larus ridibundus*), lete za rojevima mrava i pokušavaju da ih uhvate kljunom. Pri ovom nesvakidašnjem lovu galebovi izvode prave akrobacije u vazduhu. Kad primete letećeg mrava, zakoči krilima i naglim pokretima pokušavaju da ga uhvate. Loviti mra-

ve u vazduhu nije lak posao, iako su mravi mnogo sporiji letači od ptica. Međutim, mravi ne lete pravolinijski, već iznenada menjaju pravac leta, pa se stiče utisak da je njihov let haotičan. Pticama je dodatan problem opšti metež na nebu i izuzetno veliki broj letećih mrava. U deliću sekunde svaka ptica mora da odluci koju će jedinku odabrati, a zatim da se ustremi isključivo na nju.

Pored galebova, pojavilo se i jato čvoraka (*Sturnus vulgaris*), ali oni nisu bili spretni i uspešni u lovnu na leteće mrave. Sletali su u travu i tamo lovili mrave koji su vršili poslednje pripreme za let. Nekoliko gačaca (*Corvus frugilegus*) takođe se pridružilo galebovima u vazdušnoj jurnjavi za žutim mrvama. Gačci nisu bili efikasni, pa su ubrzo odustali od hajke na krilate insekte.

U Vojvodini su najčešći crno-mrki mravi (*Lasius niger*), dužine 3–4 mm i žuti, livadski mravi (*Lasius flavus*), slične veličine, izuzev kraljice, čija je dužina 8–10 mm. Kolonije mrava sastoje se od tri kaste: radnika, mužjaka i ženki (matica). Radnici su neplodne ženke. Često formiraju ogromne kolonije od više desetina hiljada jedinki u kojima postoji složena podela rada. Mravi grade gnezda u zemlji, ispod kamenja i oborenog drveća, oko kuća i na drugim, po njima, pogodnim mestima. Mravi praktično žive svugde, u milionskim brojevima.

U našim krajevima takođe su česti crveni šumski mravi (*Formica rufa*) sa jedinkama veličine 4–9 mm. Oni grade mravinjake obično na ivicama šuma. Pored ovih, poznati su i mali livadski i kućni mravi, čija boja varira od žute do crvene. Hrane se skoro svim organskim materijama koje nađu u kući, a gnezda obrazuju u podu, nameštaju i na drugim mestima.

Obični galeb *Larus ridibundus* u letu hvata mrave

Obični galeb *Larus ridibundus* u letu hvata mrave

Obični galeb *Larus ridibundus* u letu hvata mraveSiva vetrška *Falco sparverius* nogama lovi leteće mrave i odmah ih pojede

Putanja letećih mrava snimljena dugom ekspozicijom

Krilati livadski mrav *Lasius flavus*

Rojenje tj. razmnožavanje mrava je spektakularna pojava u prirodi i javlja se u određenim periodima godine. Najčešće krajem leta, početkom septembra, mlade ženke i mužjaci izležu istovremeno iz svojih kolonija i u letu obave parenje. Radnici guraju van mravinjaka krilate ženke i mužjake. Oni poleću i započinje svadbeni let koji traje nekoliko sati tokom dana. Rojenje velikih mravljih matica obavlja se

po stabilnom vremenu, bez jakog vetra. Danima se mogu posmatrati smeđi i crvenasti rojevi kako se kovitlaju iza svake veće prepreke, počev od vegetacije, drvoreda, uz žbunove duž puteva, do oboda šuma i voćnjaka. Stotine hiljada kolonija sa milionima letećih jedinki verovatno je najmasovnije i najznačajnije rojenje kopnenih insekata na našim prostorima.

Posle parenja u vazduhu krilati mravi padaju na zemlju. Mužjaci ubrzano uginu, a oplođene ženke traže pogodno mesto za formiranje nove mravljе kolonije. Ženke, kraljice, pare se samo jednom u životu, a spermu mužjaka čuvaju godinu dana. Polažu ogroman broj oplođenih jaja od kojih se razvijaju radnici, pa kolonija i mravinjak tada ožive. Posle godinu dana, pre početka novog ciklusa razmnožavanja, kraljica sačuvanu spermu koristi za stvaranje novih ženki, budućih kraljica i mužjaka. Oni krajem leta izlaze na površinu i započinju novi svadbeni let, rojenje mrava, za produženje i opstanak vrste.

Nekako u isto vreme počinje i ptica gozba letećim svatovima. To je odličan izvor energije za migratorne vrste, pred jesenju seobu. Pticama stanicama je dopuna u svakodnevnoj ishrani pre hladnih zimskih dana. A za ljubitelje ptica je nesvakidašnja prilika kad ptice pokažu sve svoje bravure u letu i priušte nam uživanje koje se viđa samo jednom u toku godine.

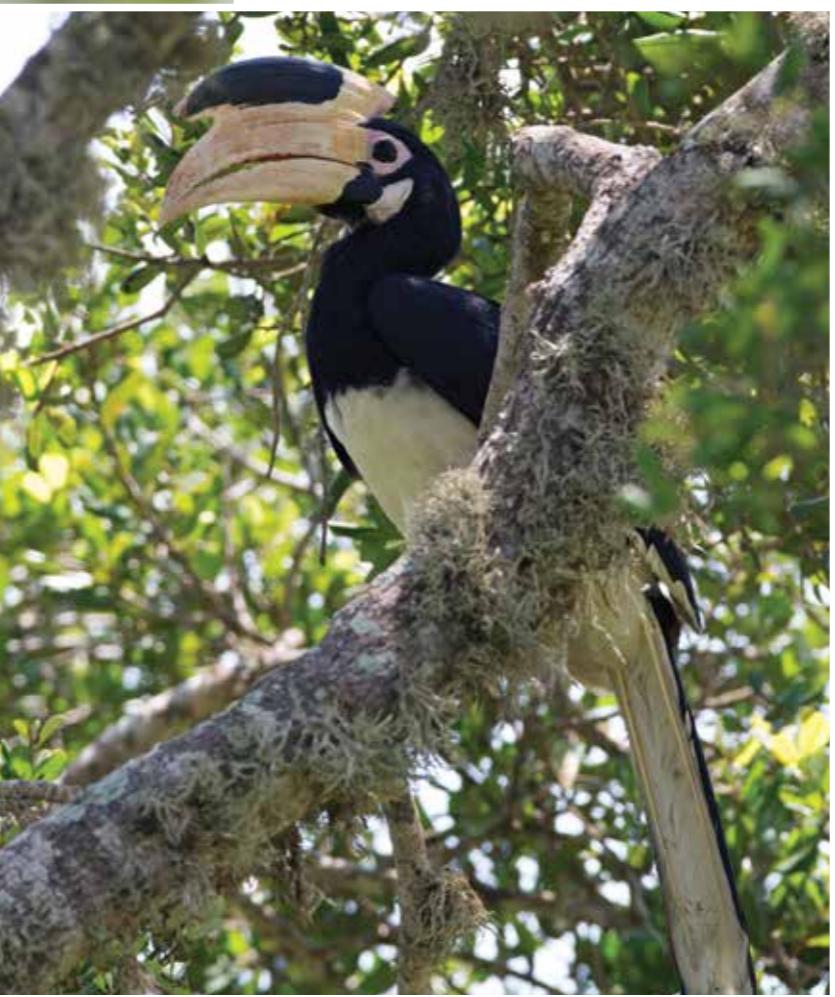
(Korišćen izvor: List Mušićar)

Fotografija u pozadini: Rojenje mrava pored asfaltog puta u kontrasvetlu farova automobila

Crnoglav vuga *Oriolus xanthornus*

ŠRI LANKA

Tekst i fotografije: Vuko Laban

Indijski čubasti orao *Nisaetus cirratus*Malabarski kljunorožac *Anthracoceros coronatus*

Za onoga ko voli da posmatra, pročuva i fotografiše ptice, Šri Lanka je jedna od najlepših destinacija na svetu. O tome govori i podatak da je na ovom ostrvu zabeleženo 433 vrste ptica.

Značajno se razlikuju dve vrste staništa ptica – zona kišnih tropskih šuma u planinskom delu i suva zona sa retkim rastinjem, niskim drvećem, grmljem, vodoplavnim površinama u ravničari.

U obe zone ima ukupno 26 nacionalnih parkova.

Prvo sam posetio nacionalni park Sinharadža, koji pokrivaju tropske kišne šume sa pravom neprohodnom džunglom. U ovom nacionalnom parku zabeleženo je 186 vrsta ptica. Od ukupno 29 endemske vrste ptica u Šri Lanki, 25 vrsta žive u Sinharadži.

Pešačimo kolskim putem sa vodnjem kroz gustu, visoku šumu, 5 km uzbrdo i nazad. Vodič nam ukazuje na ptice koje se vide i čuju na drveću pored puta. Čuje se zaglušujuća ptičja kakofonija iz džungle. Sve vreme očekujete da se iz šume pojavi neka tropska ptica ili da vam vodič ukaže na nju. Skoro je nemoguće zaći dublje u šumu, izvan puta, jer to je neprohodno područje.

Posle jednosatnog hoda uz planinu, odjednom se spustio jak pljusak. Bežimo u neki zaklon, ptice takođe. Džungla se odjednom utišala. Kratkotrajni pljusak nije nam pokvario zadovoljstvo posmatranja i fotografisanja ptica. Snimio sam tri edemske vrste: šrilanskski sivi kljunorožac (*Tockus gingalensis*), šrilankska žabousta (*Betrachostomus moniliger*) i šrilanski tropski petao (*Galus lafayettii*). Ovaj petao je vrlo pitom, pojavljuje se iz šume, prošeta se pored nas i nezainteresovan ode dalje.

Tropske kišne šume imaju brojne zanimljivosti, ali jedna me je posebno iznenadila. Kad smo ulazili u park, na recepciji smo dobili neku vrstu dokolenica od šatorskog platna, za zaštitu od pijavica. Ipak, posle izvesnog vremena provedenog u šetnji parkom, primetio sam krvavu mrlju na majici. Pijavica je našla najkraci put do obroka. Otresao sam pijavicu a vodič je ubrao neku travku na licu mesta kojom sam zaustavio krvarenje.

Sledećeg dana posetio sam nacionalne parkove Bundala i Uda Walawe u

Mala zelena pčelarica *Merops orientalis*Orijentali koplaš *Anhinga melanogaster*Šarena roda *Mycteria leucocephala*

sušnoj zoni Šri Lanke. Parkove obilazimo terenskim vozilom sa visoko podignutim sedištim. Nije dozvoljeno pešačenje po parkovima zbog divljih životinja – majmuna, slonova i drugih. Rano ujutro bili smo u parku Bundala. Pred nama se prostrala ravnica, širina, podvodne livade i retko rastinje. Ptice na sve strane, ne zna čovek šta pre da pogleda i fotografiše. Mnogo novih vrsta za mene, iako sam već boravio u tropima. Snimam što više fotografija, nekad do pedesetak samo jedne ptičje vrste. Ne čekaju ptice da ih fotografišem u pozici za izložbu, niti vodič ima vremena da pravim čeku za snimanje, kao u Srbiji, gde smo, ipak, svi komotniji za ovakav posao.

Veliko je uživanje gledati ptice ujutro. Kad grane sunce, okupljaju se u jatima sa više vrsta čaplji, roda, kormorana, patki, koka ili pojedinačno – orlovi, papagaji, kljunorošci, vodomari, pčelariće, legnjevi, bulbuli, žalari itd.

Vodič iz nacionalnog parka takođe je ptičar i odlično poznaje sve vrste ptica u parku. Pažljivo vozi i zaustavlja se da ukaže na pticu koja može biti u dometu teleobjektiva. Imam na raspolaganju par minuta da snimim pojedinu vrstu i idemo dalje.

U oba nacionalna parka u sušnoj zoni snimio sam više od 40 vrsta ptica tokom samo jednog dana.

U ovoj jurnjavi za pticama, imao sam interesantan susret oči u oči sa slonom. Prolazeći kolskim putem kroz park, ugledali smo slona koji je išao direktno ka nama. Vozač je poštovao narodnu izreku da pametniji popušta, zaustavio se na petnaestak metara od slona i zaobišao ga u velikom luku. Ja sam sve vreme fotografisao očekujući rasplet, za mene, krajnje neobične situacije. Posle ovog kratkog susreta sa slonom, nastavili smo da „jurimo“ ptice do mraka.

Ova ptičarska avantura u Šri Lanki podsetila me je na period moje mladosti, kada sam provodio po šest meseci na reci Tisi i u šumama pored Tise, područjima prebogatim pticama i netaknutom prirodom.

Zato, moram uskoro opet obići ptičji svet Šri Lanke.

LIMENO GNEZDO ZA GUGUTKU

Tekst i fotografije: Ranko Radović

Na mojoj terasi u Velikom Gradištu par gugutki započeo je pravljenje gnezda 17. marta 2017. Tačnije, strukturu nalik na gnezdo. Verovatno vam je poznato koliko to nevešto rade, pa sam se pribojavao da će se ovaj pokušaj završiti ispadanjem i razbijanjem jaja. Rešio sam da im pomognem na kreativan način i već narednog

dana, od limene kantice, napravio sam podlogu za gnezdo koju sam stavio ispod donetih grančica. Gugutke su se odmah uselile i dogradile gnezdo, a već 22. marta ženka je položila jaje. Budući da drugog jajeta nije bilo, 9. marta se izlegao jedan ptič koji je odrastao u mladu i zdravu gugutku.

ZA PRAVI DOŽIVLJAJ PRIRODE

www.jela-rane.rs

tel: +381 (36) 639 222

mob: +381 (60) 0 639 222

info@jela-rane.rs

PROIZVODNJA:
DRVENIH KUĆA
IGRALIŠTA
LETNJKOVACA
OSMATRAČNICA
DRUGIH OBJEKATA OD DRVETA

PUPAVAC U TUŠ KABINI

Tekst i fotografija: Milan Antonijević

Razni su načini da naučite da raspozajmete vrste ptica, da se zainteresujete za ornitologiju, nemoraju svi biti uobičajeni.

Umesto da vas ostavljam u isčekivanju, odmah se bacam na opisivanje mirnog dana u potkrovju na jednoj od najviših tačaka centralnog Beograda. Kraj je Crveni krst, poznat po ruži vetrova, najvišoj tački na stazi Beogradskog maratona. Tu je i Beogradsko dramsko pozorište i da ne nabrajam šta se sve tu krije.

Vikend je, sunčano vreme, nedelja, dan kada se ne bavim nužno zaštitom ljudskih prava, što mi je inače posao. Elektricar je narušen bukom iz kupatila, neko lupanje, pas miran, pored mene, isto začuđen, Marko je takođe tu, dve kafe na stolu, ali da ne ulazimo previše u privatnost, to i nije najvažniji element ove priče.

Ulagam u kupatilo i u tuš kabini vidim čudnu šarenu pticu, pokušava da izđe, krovni prozor širom otvoren, drugi prozor zatvoren. Kuda je ptica ušla, kako se našla baš u tuš kabini sa uskim vratima – teško mogu da zamislim. U trenutku, bez ikakvog iskustva u spasavanju ptica, vadim čaršave iz korpe za veš, bacam ih preko staklenih površina u koje ptica može da udari,

kako bih sprečio da se povredi, da jednostavno vidi kuda je najbezbednije da izđe. Tako se, za manje od minuta, cela tuš kabina i krovni prozor presvlače čaršavima, na drugom prozoru skoro potpuno spuštena roletna. To sa čaršavima je čist instinkt, ali čini mi se da preporuka nije loša, uvek ih negde imate u kući. Ptica izleće iz tuš kabine – prvi uspeh – korak broj jedan završen, zatvaram vrata na tuš kabini da ne pomisli da se vrati, a sada, kako da nađe put iz malog kupatila? Tu korigujem priliku, znam, kriv sam, trebalo je da mislim samo o tome kako da je spasim, ali nisam odoleo i fotografišem je, dve fotografije, ne više, ispred zatvorenog prozora, lepo je raširila krila.

Sa prozora brzo sleti na pod i zavlaci se ispod lavabo, pa iza veš mašine.

Dobro, kreće misija spašavanja, drugi deo, dolazi Marko koji je očigledno čuo da nešto nije kako valja. Izvlačim mašinu ka sredini kupatila, kako sam je brzo povukao, nagnje se, gledamo, ptica je tu, u čošku, izgleda mala tako skupljena, mnogo manja nego kada je raširila svoja lepa krila. Ne smem da spustim mašinu koja je nagnuta na jednu stranu, da je ne bih povredio. Koristimo priliku i Marko otvara prozor, diže roletnu i otvara drugi put za izlazak iz kupatila. Najčešće iz

kupatila izlazite kroz vrata, ali, ako želite da izletite, što mi se, inače, retko dešava – nisam Ikar – onda je proraz logično rešenje. Deluje da će akcija biti ubrzo okončana, ima dva poveća prozora, nema prepreke. No, kako je ptica u tom trenutku sigurno prestravljenja i ne veruje da sam dobromeran, da se bavim ljudskim pravima, odlučuje da je bezbednije da poleti i zavuče se u veš mašinu. Ulazi sa donje strane, ulegće negde oko bubenja. Razumem, uplašena je, a možda je čitala u tabloidima da sam izdajnik, strani plaćenik, sve je moguće.

Situacija se komplikuje, spuštam mašinu na prednju stranu, gde su vrata, tako da dno ostane otvoreno, da se vidi bubenj, sve one žice i unutrašnjost mašine, da ptica može nesmetano da izđe, izleti. Ko zna zašto je odlučila da uđe na mesto gde samo majstori zaviruju. Gledam i ne vidim je. Udaljavam se, dva prozora otvorena, sve spremno za akciju definitivnog spasavanja. U trenutku vidim kako uplašeno izlazi, širi krila, i bez pozdrava odleće nepovređena.

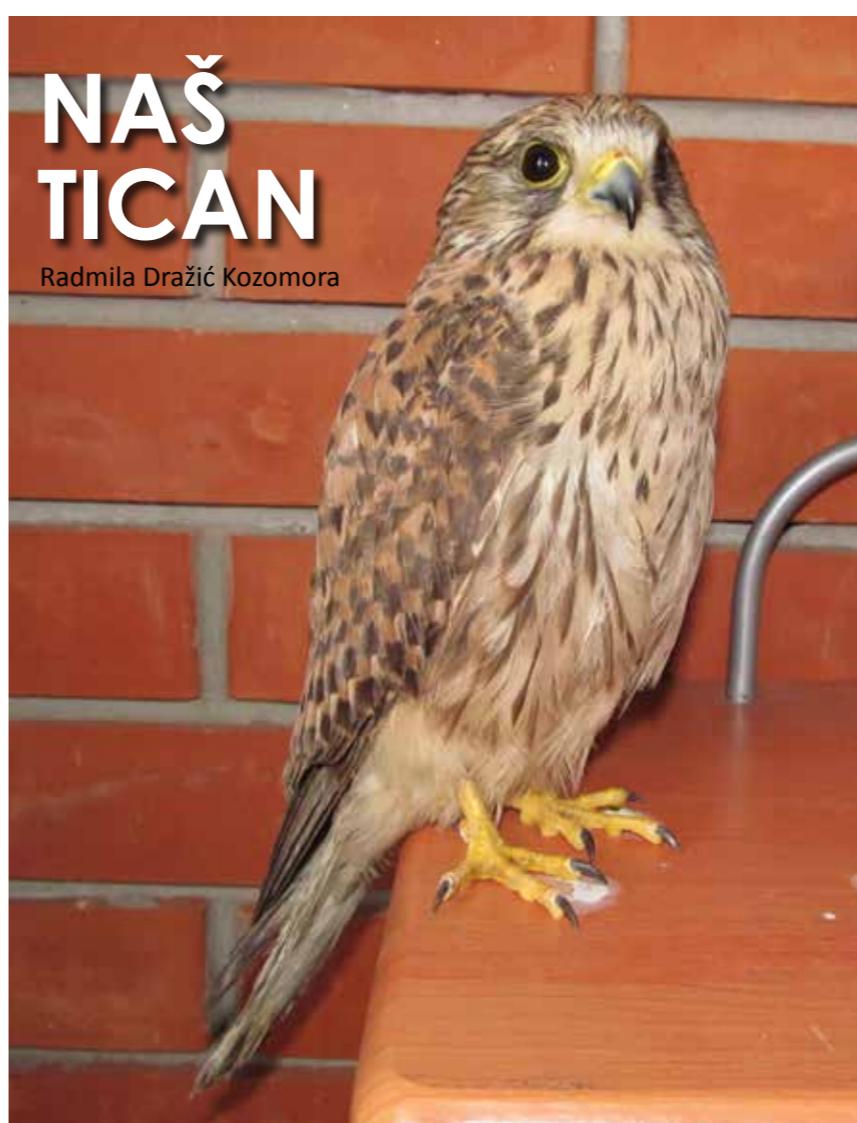
Tako se završava polusatna, užurbana akcija u inače mirnom danu, nedelja je, i dalje je sunčano.

Kafa se ohladila, ali jedno malo, slatko biće je spaseno.

Šta uraditi kada imaš zanimljivu fotografiju, nego da je postaviš na Instagram. Tako se ova slatka ptica našla na mom nalogu, uz komentar „slučajni gost u kupatilu”.

Odmah stiže i odgovor od naumann93, „u pitanju je ptica selica pupavac, *Upupa epops*, gnezdi se u Srbiji, a zimu provodi u Africi. Izgledom jedna od najatraktivnijih ptica koja se viđa kod nas“. Objasnjavam šta se sve desilo i dobijam ponudu da to bacim na papir, što upravo činim.

Sigurno postoje jednostavniji putevi da sretnete pupavca, bez čaršave i podizanja veš mašine, ali ovaj je sigurno najčudniji koji možete zamisliti.

NAŠ TICAN

Radmila Dražić Kozomora

kad da sleti i na rame nekog od ukucanog. Prestao je da grebe kada bismo pokušali da ga držimo i to je bio znak da nas je prihvatio.

Poleto je kada smo ga prvi put izneli na poljanu. Uvežbavanje letenja za nas je bilo tragično. Pobegao je. Bili smo očajni. Puna dva sata tražili smo ga u žbunju. Pomisili smo da su ga uhvatile mačke. Suprug je bio tužan i razočaran zbog uloženog truda koji je završen neuspehom. On je otišao u stan, ali ja nisam odustala. Tražila sam pticu još neko vreme, imajući u vidu da brzo trči i da se ni jedna mačka, koja se vrzmalu u blizini, ne obližuje. Našla sam Ticana ispod parkiranog automobila. Ispostavilo se da je preleteo neki zid i sakrio se ispod automobila. Sada ga je trebalo uhvatiti. Nikada neću zaboraviti izraz lica nepoznatog prolaznika, kada sam ga zamolila da mi pomogne da uhvatimo pticu. Diže glavu, onako bled, misleći da je, valjda, neki papagaj, pa u čudu kaže „To je soko!“.

Bila sam srećna što sam uspela da pronađem i uhvatim Ticana. Otrčala sam do interfona da javim suprugu. U momentu kada se on javio na interfoton, oglasio se Tican. Gotovo u istom trenutku suprug se stvorio kraj mene.

Više nismo pokušavali da ga iznosimo napolje dok u potpunosti nije izgubio paperje. Leteo je samo po stanu. Postao je deo naše porodice i jako smo ga zavoleli. Zato smo nedeljama odlagali da ga pustimo. Jedne subote odluka je pala. Otišli smo van grada i suprug ga je stavio na ruku. Tican je jedno vreme stajao na ruci, posmatrao nas, a zatim je raširio krila i poleteo.

Bez problema je sleteo na vrh neke betonske bandere. Nekoliko trenutaka bio je tamo, a zatim je napravio jedan krug. Posmatrao nas je sve dok nismo krenuli kući.

Svakog je otišao svojim putem. Nismo pogrešili što smo ga pustili, jer on pripada prirodi. Od tada, kad god negde putujemo, posmatramo ptice u letu. Tražimo pticu koja je slična njemu. Pitamo se gde je on sada. A kad ugledamo sokola, pomislimo, to je on... Naš Tican! Iz ovog prijateljstva proisteklo je puno dogodovština, jedno lepo kumstvo i jedno divno iskustvo...

KADA VUGA SUNCU POJE

Tekst: Miodrag Zlatarov
Fotografija: Cezary Pioro

Mesto: selo Babe, Guberevačke šume
Godišnje doba: proljeće (ili lato)
Godina: 2015.

Mesec: jun
Dan: 4.
Doba dana: jutro
Temperatura: 19°C

Vreme: šest sati
Nebo: kao iznad Arktika.

Vetar: samo deca njegova, lahor i povetarac, koja se poigravaju lišćem visokih breza, onako, rukom pod ruku, bratski. Sunce: jutarnja toaleta, zevanje i tegljenje; ustalo jeste, ali mu se ne izlazi pri pomisli na dužinu dana i radno vreme. Svedok: vedar, čio, ustao u 05:30 časova, a kako drugačije pored ovakvog jutra.

Da sve navedeno liči na neku sliku sa zidnog kalendara Hidrometeorološkog zavoda, potvrđujem i sam. Ali, evo dva prsta, dižem ruku, još nešto što vi niste mogli da znate. Mogu li? Hvala.

Dok sam udisao prinetu mi svežinu, negde od dveju Morava put njihovih kotlinu, i širom otvorenih očiju upijao raskošne slike sveprisutne blagodeti, mnoštvo zvukova ptičjeg pojanja sa svih strana, natera me da zastanem u jutarnjoj šetnji po našem vrtu. Kao da su meni upućeni?

Osetih se važno, ali i obradovano. Potražih jednu po jednu ptičicu, pa i pticu, koja se baš tada oglasi sa plavetnih visina. Dok ja glavu gore, da osmotrim tačku na nebnu, mišar li je, eja li je, graja u krošnji tuje spusti glavu. Taman čučnuh da bolje vidim ko pravi problem, kad eto ti zlatne vuge (*Oriolus oriolus*) na visokom ceru. Uspravim se i pogledam gore. Peva u sav glas. Žuti se kao sunce, ali i gleda u njega, kao da njemu poje. Sve odzvanja iznad šumaraka, ali ne kao zvono koje ječi ili cimbal koji zveči, već kao milozvučna oda novome danu, kojom ona iskazuje uzvišena osećanja, i prema životu uopšte. I ne samo glasom već i stasom i bojom kojom nas greje. Tu me ona razgali i pomami, kao lepa devojka tek stasalog momka, te mi se osmeh na licu baš raskomoti domaćinski, i osta tu do nekoga doba. Mislim da je i mrak tada već pao.

Nastavih ja tako jutarnju šetnjicu nasmejan, kao da sam obuzet nekom silom, ne dao bog, nečastivom, mada sam znao kojom. Ali oni koji su pogledali i zagledali preko plotova, svašta su mogli da pomisle. I umesto da se zbog toga, malo, kao, uozbiljim, ja još više pocepah obraze pri pomisli šta toga dana može biti ispričano za komšijskim trpezama.

Da li sam i glasan bio, ne sećam se, ali znam da je slavuj (*Luscinia magarhynchos*) iz grma šipurka utihnuo načas (u junu prestaju da pevaju). Možda je pomislio na

ogrudu da naskoči i javi se glasnije, ali ne, nije. Ono što jeste, bilo je da je prihvatao svoju ljubav koja upravo dolete iz nekog pravca, pa se spusti na one niže grane divlje voćke. Pravo do njega. Kao da je notama po kojima je pevao svoju ariju, iscrtao ne samo milinu u vazduhu već i stepenice svoj dragoj; da ga, nesretnika, mogućeg, ne mimođe kojim slučajem i ode ka nekoj avetenji u obližnji kupinjak. Ali, ipak beše kasno za takvu egzibiciju, jer preostalog vremena za selidbu na jug ostalo je tek toliko da se mladi malo poduče nakon stasavanja tokom leta. Bila je to njegova, već, odrabana saputnica za ovu godinu. Majka njihove dece. Izgleda da sam se ja više nasekira nego on. Ili će pre biti da on i nije. Da, priroda.

Bio sam vidno zadovoljan kako se ta situacija ratrešila. Ona galama iz tuje koju su stvorile velike senice (*Parus major*), utihnu, ne znam kada. Eno ih već na staroj trešnji kako naglavce vise sa grana, kuckajući po kori, odnosno doručujući jajača, larve, a one koje su baš toliko gladne ili ih u gnezdima čekaju poletarci otvorenih kljunića, i čitave gusenice.

Gledajući nesagledivo i misleći o ipak nedokučivom, za nas obične smrtnike, reših da sednem na verandu i popijem jutarnju kafu. Vreme je. A i strasti malo da primirim. Ko zna šta me danas čeka? I ko sve?

Kuvam, za nas postarije, čarobni napitak, i slušam ptice kroz otvoren prozor. Kao da im nije pravo što sam ušao u kuću. Okrenuo im leđa. Pa jeste, mislim. Biće da je to. Čujem šumskog zviždaka (*Phylloscopus sibilatrix*) i crnoglau grmušu (*Sylvia atricapilla*) u daljinu. Čujem sa visina i pisak razletelih crnih čiopa (*Apus apus*) i cvrjanje seoskih lasti (*Hirundo rustica*). Čujem kukavnu kukavicu (*Cuculus canorus*), verovatno sa vrha nekog bora, kako doziva i priviza sebi sliku, da li je valjano podmetnula svoje jaje u tuđe gnezdo? Ma, sve čujem, osim onoga zašta sam i ušao. Ne čujem kako kafa iz lončeta uveliko kipi, jer zurim i očima i ušima kroz prozor, da ne bih nekoga propustio toga jutra.

Šta ču, brišem, perem, sipam i odnosim kafu na verandu. Jeste da nema kajmaka, ali dobra je i tužna, kad radosne nema, kako kažu Kosmajci.

Onaj osmeh možda i nestade pri toj ujdurmi u kuhičini, ali njegov refleks osta u očima. I duši, naravno.

Eto mene opet sa drugarima. Sedim, gledam i slušam. Naravno, pijem i kafu uz hladnu kiselu. I rahatluk se tu nekako našao. Sa sve čačkalicom, posred njegove srede. Nego. Ona vetrova dečica i dalje bezbrižna u igri. Sunce pravi sklekove, uzmake i čučnjeve. Zagreva se i razgibava još uvek, ali lagano. Tek je sedam sati. Svuda prisutna divota. I baš kada sam pomisljao šta li će da je umanj, s nametom ili bez namere, traktor ili kosačica, otac ili majka one razigrane, vetarske mladeži, ako okrenu čurak naopako, možda nešto treće ili četvrtu, pažnju mi privuče događaj na telefonskom kablu iznad travnjaka, do same kuće. I to kakav. Prava ljubavna drama.

U jednom trenutku, nađoše se zajedno tri ženke i jedan mužjak običnih crvenrepki (*Phoenicurus phoenicurus*). Mučenik, tako mi je delovao. Zanemevši u trenutku moga posmatranja, nije znao kome carstvu da se prikloni.

Ali ženke zato jesu. Svaka za sebe. A evo i kako je bilo. Jedna na kablu, doleće mužjak... baš lepo, pomislih. Nakon par sekundi, evo još jedne, može biti devojke, a skoro u isto vreme, evo i njene suparnice, kao što će se i pokazati. Nisam baš pohvatao ko je sa kim, i u kakvim odnosima, a i vreme na mi ne preosta previše, kad se već u narednom trenutku podiže jedna od njih, odnosno uzlete, pa, nakon kratkog lepšanja u mestu, slete na leđa druge ili treće, koje baš, malo je važno. Mislim, bilo bi ipak prikladnije reći, napala je razvratnicu nogama... a ova, sva zgrana, možda je to i zaslужila? Možda? Ipak ne znam. Samo njih dve znaju tajnu. Treća mudro čuti i miruje. Kako god, provo ona odlete, naravno ta, kako se mislilo, damica krajnjih namera, a nakon nje i ostalo društvo sa njegovim veličanstvom o koga se srca lome.

Čigledno da kod ove interesantne vrste ptica, priprema za drugu ljubav i gnežđenje iste godine, nije izazvala rat među mužjacima, kao kod prvog. Ovaj dasa je izgleda bio toliko silan, da u njegovom ataru nije bilo mesta za još nekog baju, a junouš još manje. Šta je posle bilo, zna samo veliki orah u čijoju su gustoj krošnji nastavili ubedljivanje. Ko je kome, i šta je ko kome? Gde je bio dotični subjekat za to vreme, ne bih znao da vam kažem. E, da, propustih interesantan detalj. Pre ove ujdurme, onaj o koga su se optimale, u par navrata lepo se družio samo sa jednom od lepotica, a po granama grgorave kruške i krovu hladnjaka.

Ops... ostah dužan još nešto. Razmišljao sam toga dana popodne, možda su dame ipak bile samo damice ptica crvenog nadrepka, mlađane kćerkice, pa znati željne šta roditelji rade? Da, može biti i to, mada nisam uvideo vremenu razliku po njihovom izgledu.

Ali, kako god, zadržaše mi onaj, po mojim komšijama biće šašavi, izgled na licu, koji predaje radost mome srcu. I potraja on, uz druženje sa prirodom, sve do samoga smiraja dana. Još mali dodatak na kraju. Ovo, svakako, nije više slika s početka ovog teksta, slika sa zidnog kalendarsa, iako će završiti na isti način, podacima iz Hidrometeorološkog zavoda za isti dan. Ovo je bila živa slika života koji se živi pevajući.

Doba dana: veče
Vreme: 22 časa
Temperatura: 17 °C
Nebo: baršunasto-purpurno sa rasutim šljokicama

Vetar: cela porodica na spavanju
Sunce: zašlo svo zajapureno u 21:05, umorno ali zadovoljno. Svedok: još vedrij i čiliji, srećan zbog privilegije koja mu je pružena. Na spavanje otišao kada i treba, novo jutro da ne propusti. A i radost ne potraja samo do odlaska dana. Ispratismo ga mi, ona i ja, sve do samoga počinka, zaslužnog. I nastavismo da se družimo. Ona u meni, ja u njoj. Oko nas čukovi (*Otus scops*). Javiše se. Porodica. Oči im zasvetleše u trenutku mesečevog javljanja. Sretosmo se pogledima. Vidim, i kod njih radost života. Setih se i našeg pesnika Branka Miljkovića; „...Pesma se ne piše, ona se živi.“ Ugasih svetlo. Bio sam zadovoljan što sam jednu, i to epsku, o pticama, upravo proživeo.

Čini mi se da sam zaspao uz huk šumske sove (*Strix aluco*). Šta sam sanjao, nije važno. Ionako mi ne biste poverovali, ako ovo već jeste.

Ražnjevi u Srbiji

ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Kašičar *Platalea leucorodia*

Veličina: 80–93 cm

Stanište: uglavnom vodena staništa sa otvorenom plitkom vodom

Brojnost u Srbiji: 140–240 gnezdećih parova

Trend populacije: fluktuirala

Ražanj *Plegadis falcinellus*

Veličina: 55–65 cm

Stanište: uglavnom plitke bare, jezera i ribnjaci obrasli vegetacijom

Brojnost u Srbiji: 7–20 gnezdećih parova

Trend populacije: fluktuirala

Izvor podataka:

Puzović S, Radišić D, Ružić M, Rajković D, Radaković M, Pantović U, Janković M, Stojnić N, Šćiban M, Tucakov M, Gergelj J, Sekulić G, Agošton A. i Raković M. (2015): Ptice Srbije: procena veličina populacija i trendova gnezdarica 2008-2013. Društvo za zaštitu i proučavanja ptica Srbije, Prirodno matematički fakultet, Departman za biologiju i ekologiju, Univerzitet u Novom Sadu.

Šćiban M, Rajković D, Radišić D, Vasić V. i Pantović U. (2015): Ptice Srbije - kritički spisak vrsta. Pokrajinski zavod za zaštitu prirode i Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Novi Sad.

BioRas portal. <http://bioras.pretnica.rs/home.php>